

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 30 (5187) 29 ліпеня 2022 г.

ISSN 0024-4686

Захаваць
спадчыну
Прыдняпроўя
стар. 4

Жыццядайная
сіла
любаві
стар. 6

Выключнасць
тонкага
назіральніка
стар. 13

Зачараваны зямлёй беларускай

Мусіць, не было яшчэ на Зямлі такога чалавека, які б на сваім шляху не сустрэў ніводнай перашкоды і прайшоў мяго, ані аплявухі ад лёсу не атрымаўшы. Усё ж «недасканалы» сусвет — вядомы ахвотнік выкінуць эфектнае (і абавязкова неспадзяванае) антраша. Звілістая жыццёвая дарожка што горны серпанцін: за кожным рэзкім паваротам хаваецца высачэзны адхон, а ад перападу вышынь пастаянна закладвае вушы. А пра тых, каго блытаня сцежкі прывялі ў чароўны свет мастацтва, і казаць не трэба. Іх неардынарныя біяграфіі становяцца прадметам інтарэса многіх людзей: прыхільнікаў, даследчыкаў, прадстаўнікоў прэсы.

Гэтак і творчая кар’ера мастака Мікалая Ісаёнка, чыё імя не абцяжарана дагэтуль рэгаліямі (і трэба сказаць, несправядліва), не абышлася без цікавых гісторый. Займальныя парадоксы, у немалой колькасці раскіданыя на шляху творцы, вартыя асобнага тэлевізійнага фільма. Напрыклад, будучы ўсяго трыццацігадовым хлопцам, Ісаёнак ужо мог пахваліцца карцінамі ў Трацякоўцы, аднак яго першая персанальная выстаўка прыняла гасцей толькі праз два дзесяцігоддзі! Сёлета з нагоды 75-гадовага юбілею жывапісца Нацыянальны мастацкі музей адкрывае глядачам усе «Грані майстэрства» творцы...

Працяг на стар. 12

«ЛіМ»-акцэнты

Актуальна. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка падпісаў Закон, якім змяняюцца і дапаўняюцца нормы Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб культуры. У адпаведнасці са змяненнямі пераразмяркоўваюцца паўнамоцтвы паміж Міністэрствам культуры і мясцовымі органамі ўлады па пытаннях выкарыстання нерухомых матэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцей рэгіянальнага значэння, спрашчаецца парадак правядзення на іх работ па бегучым рамонце. Законам уведзіцца абавязак атрымання пасведчання на права арганізацыі і правядзення культурна-забаўляльнага мерапрыемства ўсімі арганізатарамі, акрамя фізічных асоб, якія праводзяць мерапрыемства для ўласных патрэб і без атрымання прыбытку (юбілей, вяселлі і гэтак далей). У адпаведнасці з напраўкамі экскурсійнае абслугоўвання наведвальнікаў музеяў дазваляецца толькі работнікам гэтых музеяў. Устанаўліваецца прыярытэтнае права на набыццё культурных каштоўнасцей дзяржаўнымі арганізацыямі культуры ў выпадку прыняцця ўласнікамі рашэння аб іх адчужэнні. У Законе змешчаны таксама іншыя нормы.

Праекты. «Беларусьфільм» стварае карціны, якія дапамагаюць людзям задумвацца аб важным. Такое меркаванне журналістам выказаў генеральны дырэктар кінастудыі «Беларусьфільм» Уладзімір Карачэўскі падчас творчай сустрэчы і прэзентацыі фільма «Падрыў» у кінатэатры «Радзіма» ў Магілёве, інфармуе БелТА. «Кінастудыя «Беларусьфільм» не спыняла сваю вытворчасць у самыя складаныя часы, нават калі была пандэмія. Так, пэўныя фільмы былі пастаўлены на паўзу, але мы стараліся, каб да гледача даходзіла наша прадукцыя. Гэта датычыцца і анімацыйных, і дакументальных, і ігравых фільмаў. Задача стаіць не толькі здымаць кіно на патрыятычную тэму, але і кіно, якое будзе запатрабавана на міжнародных рынках, будзе зразумела замежнаму гледачу, — сказаў ён. — Цяпер у нас у рабоце некалькі карцін, сярод якіх жанравыя фільмы: камедыі, меладрамы, серыялы. Ёсць карціны, звязаныя з нацыянальнай гісторыяй, — праект пад рабочай назвай «Мы адзіныя», прысвечаны гісторыі Беларусі ў 1920-я гады. Ёсць сумесны беларуска-ўзбекскі праект «Казбек», ідзе распрацоўка фільма, прысвечанага сучаснай Беларусі». Дарэчы, выдаўна стала вядома, што па ініцыятыве Міністэрства культуры з 1 жніўня на кінастудыі «Беларусьфільм» пачне работу студыя маладзёжнага кіно.

Вярнісаж. Больш за 50 разнастайных работ прадставілі днямі на выстаўцы «Мора. Неба. Аблогі» ў музеі Вітольда Казганавіча Бялыніцкага-Бірулі ў Магілёве. Асноўнай тэматыкай новай экспазіцыі стала адлюстраванне ў беларускім мастацтве мінулага стагоддзя прыродных з'яў і варыянтаў адпачынку чалавека на прыродзе ў розныя поры года. Змест — творы жывапісу, графікі, скульптуры, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва ў жанрах сюжэтна-тэматычнай карціны, пейзажа і партрэта больш за 30 беларускіх мастакоў XX стагоддзя са збору Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі. На выстаўцы адлюстраваны перыяд з 20-ых па 80-ыя гады XX стагоддзя. Тут можна ўбачыць, напрыклад, графічныя работы Аркадзя Астаповіча, скульптуры Анатоля Кузняцова, керамічныя творы Нэлі Якавенкі. Як адзначаюць арганізатары, выстаўка «Мора. Неба. Аблогі» Бялыніцкага-Бірулі ў музеі будзе працаваць да 2 кастрычніка.

Рэгіёны. Традыцыйны фестываль народных промыслаў і рамёстваў «Краснапольскі глечык» пройдзе ў гарадскім скверы ў Краснаполлі заўтра, перадае БелТА. Сёлета рэгіянальны фестываль будзе праходзіць пяты раз. Яго ўдзельнікамі стануць майстры народных рамёстваў і таксама індывідуальныя прадпрыемальнікі, якія выконваюць вырабы ў традыцыйных і сучасных тэхніках. Адкрые праграму канферэнцыя, прысвечаная пытанням захавання і развіцця традыцыйных промыслаў і рамёстваў. Пасля запланавана адкрыццё фестывалю і выступленне творчых калектываў. На працягу ўсяго дня ў скверы будзе працаваць выстаўка-кірмаш, дзе можна будзе паўдзельнічаць у розных майстар-класах і наведаць творчыя сустрэчы з майстрамі. Акрамя таго, будзе прадстаўлена музейная экспазіцыя «Ганчарства Краснапольшчыны: гісторыя і сучаснасць». Да таго ж падвядуць вынікі конкурсаў «Незабытыя рамёствы» і «Рамёствы ў фармаце сучаснасці». У 17.30 у гарадскім скверы Краснаполля адбудзецца ўрачыстае закрыццё фестывалю, узнагароджанне пераможцаў конкурсаў і ўдзельнікаў свята. Як адзначылі арганізатары, фестываль праводзіцца з мэтай выяўлення і падтрымкі таленавітых самабытных майстроў народнай творчасці Краснапольшчыны, а таксама адраджэння, захавання і развіцця творчасці майстроў Магілёўшчыны, падтрымкі найлепшых узораў народнай творчасці.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

стасункі

Адкрыта і шчыра

У Мінску ў выдавецтве «Белпринт» толькі што пабачыла свет кніга якуцкага пісьменніка Ягора Барысава — Буора Булгуньяха «Шляхам адраджэння». У аповесці літаратар расказвае пра жыццё карэннага насельніцтва Якуціі, пра тое, якія сацыяльныя і духоўныя праблемы найболей выразна стаяць перад яго землякамі. Твор уражвае адкрытасцю, шчырасцю, імкненнем пісьменніка распавесці пра балючае і складанае. Чытаецца аповесць, як кажуць, на адным дыханні.

Мінскае выданне кнігі «Шляхам адраджэння» пабачыла свет у перакладзе на рускую мову. Перакладчык з якуцкай — пісьменніца Валянціна Камісарова-Кулумурэ.

— Хацелася б адзначыць, што творцу добра ведаюць як вучонага, грамадскага дзеяча, — гаворыць выдавец якуцкага аўтара, кіраўнік «Белпринта» Аляксандр Хаміцкі. — Ягор Ягоровіч Барысаў (яго якуцкае імя — Буор Булгуньях) — доктар медыцынскіх навук, Выдатнік аховы здароўя Рэспублікі Саха і Расійскай Федэрацыі, заслужаны ўрач Рэспублікі Саха, удзельнік шэрагу арктычных экспедыцый, права-

дзейны член Рускага геаграфічнага таварыства, а таксама ініцыятар конных пераходаў, у тым ліку экстрэмальнага, даўжынёю 11 тысяч кіламетраў, па маршруце Якуцк — Масква. Гэты спартыўны праект быў прысвечаны 100-годдзю з дня заснавання Якуцкай АССР. Ягор Барысаў — ганаровы грамадзянін Акцябрскага наслага і Талцінскага ўлуса Рэспублікі Саха. Вялікім гонарам для нас было працаваць з кнігай такога аўтара.

Нагадаем, што ў свой час у Мінску ў перакладзе на беларускую мову пабачыла свет кніга якуцкай пісьменніцы Валянціны Гаў-

рыльвай. Спадзяёмся, што зварот мінскага выдавецтва да творчасці Буора Булгуньяха дапаможа ў самы бліжэйшы час пашырыць беларуска-якуцкія літаратурныя, культурныя і ўвогуле гуманітарныя сувязі.

Сяргей ШЫЧКО

імпрэзы

«І думка ўвысь ляціць на вольных крыллях...»

Павольныя чытанні паэмы Янкі Купалы «Яна і я», прысвечаныя 140-годдзю з дня нараджэння класіка і Году гістарычнай памяці, прайшлі ў Брэсцкай бібліятэцы-філіяле № 3 імя Я. Купалы (ДУК «Брэсцкая цэнтральная гарадская бібліятэка імя А. С. Пушкіна»). Дырэктар філіяла Людміла Буйніч сустракала гасцей добрымі словамі і вершамі класіка.

У пачатку чытанняў вядучая, дырэктар Брэсцкай гарадской сеткі бібліятэк Святлана Гарадзецкая расказала пра лёс беларускага песняра, яго ўзаемаадносіны з сучаснікамі і жанчынамі, якія былі для яго на працягу жыцця і натхняльніцамі, і калегамі па піры, і добрымі сябрамі. На стале былі раскладзены зборнікі твораў Я. Купалы розных гадоў выдання — маленькія кішэнныя і вялізныя фаліянты з фатаграфіямі, успамінамі паэта, а таксама аркушы з раздзеламі паэмы «Яна і я».

Сярод чытачоў, прыхільнікаў творчасці Я. Купалы, — пісьменнікі Георгій Тамашэвіч і Наталля Кан-

драшук, удзельнікі краязнаўчага аматарскага клуба «Берасцейцы» ды моладзь розных прафесій. Перад чытаннем — лёгкае хваляванне. Хтосьці з прысутных даўно не перачытваў творы класікаў, іншыя дзеляцца ўспамінамі школьных гадоў. Больш упэўнена, вядома, адчуваюць сябе пісьменнікі. У кожнага з іх — свая духоўная сувязь з творчасцю вялікага беларускага паэта. І вось старонку за старонкай па чарзе прысутныя чытаюць паэму, потым дзеляцца сваімі думкамі, уражаннямі, адкрыццямі... Творчасць Я. Купалы сапраўды аб'яднала прысутных, зачаравала сваёй мудрасцю, самабытнасцю.

Напрыканцы мерапрыемства быў перададзены ў дар бібліятэцы буклет з вершамі-прысвячэннямі пісьменнікаў Брэстчыны, у кожным радку якога — хвалючыя, шчырыя словы ўдзячнасці беларускім класікам, наказ маладому пакаленню берагчы спадчыну, што засталася нам ад Коласа і Купалы, аповед аб тым, як старанна і ашчадна сучаснікі захоўваюць яе.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

Тут Радзімы пачатак...

У літаратурна-музычнай гасцёўні раённай бібліятэкі да дня ўтварэння Шумілінскага раёна адбылася сустрэча з вядомым краязнаўцам, пісьменнікам Віктарам Улюценкам, які ў сваіх творах адкрывае старонкі гісторыі Шуміліншчыны, прыгажосць яе прыроды, працавітасць і шчырасць людзей.

Кнігі Віктара Васільевіча можна назваць сапраўднай энцыклапедыяй Шуміліншчыны. Адна з іх прысвечана шумілінскім валунам. У выданні сабраны легенды і паданні роднага краю, народныя звычаі і абрады. З вялікай любоўю аўтар апісвае ў праявічых і паэтычных творах прыгожую прыроду раёна. Разам з аўтарам вядучыя Людміла Грыгор'ева і Вольга Барабанова змаглі правесці ўдзельнікаў гасцёўні ад сёваго мінуўшчыны да сёння. Яны расказалі пра прыроду ледніковага перыяду, паселішчы вікінгаў у раёне,

архітэктурныя помнікі і вядомых гістарычных персанажаў, раскрылі трагічныя падзеі Вялікай Айчыннай вайны і старонкі гераічнай працы шумілінцаў у пасляваенны час. Выдатным дапаўненнем сталі песні, якія выконвалі артысты ўстаноў культуры раёна.

Віктар Васільевіч шчыра падзякаваў за ўвагу да яго кніг, падзяліўся планами будучых краязнаўчых даследаванняў. Па яго словах,

яшчэ многія тэмы чакаюць свайго раскрыцця.

Намеснік старшыні райвыканкама, кіраўнік раённай арганізацыі ГА «Белая Русь» Ірына Шалахава падзякавала Віктару Улюценку за патрыятызм, цікавыя творы, якія дапамагаюць выходзіць у моладзі любоў да Радзімы, і ўручыла памятны падарунак.

Сяргей КРАСАЎ

Фота даслана аўтарам

супрацоўніцтва

Папулярызацыя набыткаў

Цырымонія перадачы кніг пра Бацькаўшчыну беларускай дыяспары ў Турэцкай Рэспубліцы і найстарэйшаму ў краіне Стамбульскаму ўніверсітэту адбылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Мерапрыемства было прымеркавана да 100-годдзя галоўнай кніжніцы краіны. Сімвалічна, што колькасць падараваных кніг складала сто, сярод якіх пераважалі дзіцячыя выданні, падручнікі роднай мовы і літаратуры для розных класаў агульнаадукацыйнай школы, беларуска-рускія і руска-беларускія слоўнікі, часопісы аб Беларусі, паштоўкі з акварэлямі беларускіх мастакоў, зборнікі паэзіі айчынных аўтараў, а таксама турыстычныя і краязнаўчыя альбомы аб Беларусі.

Беларускую дыяспару ў Турцыі прадстаўляў на ўрачыстасці генеральны консул Рэспублікі Беларусь у Стамбуле Аляксей Швед. У коле зацікаўленай грамадскасці, прадстаўнікоў СМІ і супрацоўнікаў бібліятэкі кнігі ўручыў яму намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Віктар Пшыбытка.

Рэктар Стамбульскага ўніверсітэта прафесар Махмут Ак павіншаваў ад імя навучальнай установы га-

лоўную кніжніцу краіны з юбілеем, пажадаў росквіту і падзякаваў за супрацоўніцтва. Каштоўным падарункам бібліятэцы ад Стамбульскага ўніверсітэта сталі факсімільныя выданні «*Muhibbi Divani*», «*Swordsmen, Historian, Mathematician, Artist, Calligrapher — Matrakci Nasuh and His Menazilname*» эпохі Сулеймана I Пудоўнага — аднаго з наймагутнейшых султанаў, у перыяд кіравання якога Асманская імперыя перажывала неверагодны ўздым.

Падзея перадачы выданняў стала адным з істотных крокаў на шляху ўмацавання міжнародных сувязяў, падтрымкі суайчыннікаў, распаўсюджвання інфармацыі аб краіне і папулярныяцыі яе нацыянальных традыцый і духоўных набыткаў.

Мая РЫСЬ

Фота з сайта Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

з нагоды

У свеце мрояў

Музей гісторыі беларускага кіно запрашае аматараў айчыннага кінематографа на персанальную рэтраспектыву да 90-годдзя з дня нараджэння беларускага кінарэжысёра Леаніда Мартынюка. У праграму «Кінаобразы дзяцінства» ўвайшлі як ігравыя карціны (і кароткаметражныя, і поўнаметражныя), пастаўленыя самім Мартынюком, так і дакументальны фільм-партрэт, прысвечаны творчасці мэтра.

Леанід Мартынюк нарадзіўся 20 ліпеня 1932 года ў Гомелі. Працаваў карэспандэнтам і рэдактарам Беларускага тэлебачання, а ў 1966-м скончыў Вышэйшыя курсы сцэнарыстаў і рэжысёраў у Маскве. Яго рэжысёрскі дэбют адбыўся тады ж. Кароткаметражная стужка «Западня», знятая па матывах аднайменнай аповесці Васіля Быкава аб лёсе савецкага лейтэнанта, які патрапіў у нямецкі палон, 16 ліпеня адкрыла рэтраспектыву ў музеі кіно.

Праславілі Леаніда Мартынюка карціны для дзяцей і сямейныя стужкі. Экранізацыі твораў айчынных пісьменнікаў Янкі Маўра, Алёся Асіпенкі, Васіля Хомчанкі, Міхаіла Герчыка заслужылі масавую глядац-

кую любоў. Асабліва вылучаецца сярод іх стужка «Пяцёрка адважных» (1970) паводле аповесці Асіпенкі, прэзентаваная падчас рэтраспектывы. Прыгодніцкая карціна апавядае гісторыю групы падлеткаў, якія пад уражаннем ад экскурсіі па музеі Вялікай Айчыннай вайны пераносіцца ў сваіх фантазіях у ваенныя часы.

Своеасаблівай вехай у творчай біяграфіі беларускага кінарэжысёра стаў фільм «Вялікі трамплін». Кінааповесць аб таленавітым падлетку, які робіць першыя крокі ў вялікім спорце, пабачыла свет у 1973 годзе і, па перакананні арганізатараў рэтраспектывы, стала першай спробай у савецкім кінематографе выразна прадставіць такія захапляльны від спорту, як скачкі з трампліна. Цікава, што галоўную ролю падзялілі адразу два акцёры — школьнікі-блізняты Аляксандр і Андрэй

Будыха. Карціна адзначана на фестывалях спартыўных фільмаў.

Завяршыцца рэтраспектыва на бліжэйшых выхадных крмінальнай драмай «Навучыся танцаваць» (1985), якую прадставяць глядачам 30 ліпеня, і вострасацыяльнай стужкай «Белае возера» (1992) — яе можна будзе ўбачыць 31 чысла. У аснове сюжэта першага з фільмаў ляжыць маральная калізія: студэнт, жадаючы паказацца перад каханай, выкрадае аўто і трапляе ў аварыю, у якой любая атрымлівае сур'ёзную траўму. Героі другога — дзетдомавец Дзяніс і беспрытульная Роза — імкнуцца да выканання мары — пабачыць Белае возера.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Краязнаўчая памяць

Брэсцкі раённы краязнаўчы альманах «Астремчаўскі рукапіс», які выходзіць дзясяты год, у чарговым выпуску ідзе след у след за традыцыйнымі тэматычнымі кірункамі. Нагадаем: перыядычнасць выдання — адзін раз у квартал.

У раздзеле «Народныя святы і звычай Берасцейшчыны» з артыкулам «Асоба ў гісторыка-культурным люстры рэгіянальнай традыцыі вёскі Медна Брэсцкага раёна» выступае кіраўнік лабараторыі «Фалькларыстыка і краязнаўства» Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна, доктар філалагічных навук Іна Швед. Дадзенай публікацыяй аўтар працягвае духоўны дыялог з «вернутымі галасамі» берасцейцаў. Вось што за-

значае даследчыца: «Мы намагаемся паспрыяць вяртанню культурнай памяці пра малую радзіму, мінула — пераважна сялянскі — сацыяльна-культурны вопыт, «малы жыццёвы свет», традыцыйныя ментальныя ўстаноўкі і каштоўнасці, калектыўныя паводзінавыя стэрэатыпы, уключна святочны календар, сямейна-родавыя сувязі, абрады радзін-хрэсьбін, вяселля і пахавання, а таксама народна-рэлігійныя, медыцынскія, метэаралагічныя, заалагічныя, батанічныя і іншыя ўяўленні нашых землякоў, якія не павінны застацца безыменнымі і безгалосымі ў гісторыі, у тым ліку ў так званай гісторыі паўсядзённасці».

«3 бабулінага куфра» — раздзел, які знаёміць чытача з дэкаратыўна-прыкладным мастацтвам. У другім за 2022 год выпуску «Астремчаўскага рукапісу» — расказ пра жыхарку вёскі Гута Алену Бойку, якая сабрала калекцыю артэфактаў традыцыйнай культуры вобласці (пададзены на мясцовай гаворцы).

Несумненна, і шэраговыя чытачы, і дасведчаныя спецыялісты працягваюць артыкул «Шклянкі-маляванкі народнага майстра Васіля Аляксеевіча Калініна», аўтары якога — вучні Дамачаўскай СШ Анастасія Бойка і Ларыса Шэлест (навуковы кіраўнік іх даследвання — настаўнік гісторыі і грамадазнаўства, маістар гістарычных навук Кірыл Гаўрыленка). Размова — пра майстроў, якія авалодалі ўменнем распісваць шкло. Развагамі пра творчасць празаіка і паэта Марыі Якімчук дзеліцца член Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Валковіч.

Поруч з краязнаўчымі публікацыямі «Астремчаўскі рукапіс» выкладае артыкулы, карэспандэнцыі, рэпартажы, якія знаёмяць з культурна-асветніцкім жыццём рэгіёна. Нагадаем, што рэдактарам і ўкладальнікам выдання выступае Аляксандр Валковіч, а сярод заснавальнікаў альманаха — Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ.

Мікола БЕРЛЕЖ

«ЛіМ»-люстэрка

Міні-кнігі Беларусі перададуць у дар Новай Александрыйскай бібліятэцы, інфармуе БелТА. Гэта 12 рэдкіх выданняў, сярод якіх — творы Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Францыска Скарыны, Статут ВКЛ. У калекцыі ёсць і арабаграфічныя рукапісы ў Беларусі, беларускія старадрукаваныя выданні, кітабы — рукапісныя кнігі беларускіх мусульман, старадаўнія беларускія рукапісы, аўтографы знакамітых тварцоў. Падчас нядаўняй сустрэчы беларускай дэлегацыі з кіраўніцтвам Новай Александрыйскай бібліятэкі была абмеркавана дата перадачы ў дар калекцыі рэдкіх кніг Беларусі егіпецкаму боку і афіцыйнай цырымоніі адкрыцця экспазіцыі. Як мяркуецца, гэта адбудзецца ў кастрычніку. Ідэю прапрацоўкі пытання вырабу і перадачы ў дар Новай Александрыйскай бібліятэцы міні-копій рэдкіх кніг Беларусі, якія захоўваюцца ў Нацыянальнай бібліятэцы, выказаў старшыня ФПБ Міхаіл Орда падчас экскурсіі па бібліятэцы ў Александрый, якая адбылася ў кастрычніку 2021 года. Тады ў гэтым горадзе праходзіў беларуска-егіпецкі форум.

Трэці міжнародны фестываль тэатральнага лялечнага мастацтва «Лялькі над Нёманам» будзе праходзіць у Гродна з 21 да 25 верасня і збярэ, як мяркуюць арганізатары, больш за 150 удзельнікаў. Госці і глядачы ўбачаць такія спектаклі для дарослай аўдыторыі, як «Злачынства і пакаранне» (Санкт-Пецярбург), «Сотнікаў» (Брэст), «Шэкс-Пір падчас чумы, або Трагедыя блазнаў» (Перм), «Саламея» (Арэнбург), «Старасвецкія памешчыкі» (Гродна). Для маленькіх глядачоў праграма таксама насычаная: «Час гуляць» (Омск), «Ох і залатая табакерка» (Віцебск), «Шлях да Бэтлеему», «Шаша ў левым чаравіку» (Гомель), «Велікан-эгаіст» (Магілёў), «Крошачка-Хаўрошачка» (Масква) і «Русалачка» (Гродна). Адкрыецца фест спектаклем, які атрымаў расійскую тэатральную ўзнагароду «Залатая маска», Разанскага дзяржаўнага абласнога тэатра лялек «Пярэсты сабака, які бжыць краем мора» рэжысёра Барыса Канстанцінава. Арганізатарамі форуму выступілі Упраўленне культуры Гродзенскага аблвыканкама і Гродзенскі абласны тэатр лялек, гаворыцца ў матэрыяле «СБ. Беларусь сегодня». Між тым першыя фестывалі прайшлі ў 2013 і 2014 гадах.

Першы Міжнародны кінафестываль дэбютных фільмаў еўразійскага кантынента «Адна шостая» пройдзе ў Екацярынбурзе з 12 да 17 жніўня. Заяўкі на ўдзел у аглядзе паступілі ўжо з дзясяткаў рэгіёнаў Расіі і краін замежжа. Як перадае РІА «Новости», спецыяльна для работы на мерапрыемстве прыедуць спікеры з расійскіх гарадоў, а таксама Кыргызстана, Харватыі, Узбекістана, Паўднёвай Карэі і іншых краін. Для ўдзельнікаў распрацавана дзелавая праграма, якая складаецца з дзвюх лабараторый — акцёрскай і сцэнарнай — і форуму, дзе абмяркуюць актуальныя для кінаіндустрыі тэмы. У праграму ўвойдуць ігравыя і дакументальныя фільмы, плануецца паказ анімацыйных карцін. Міжнароднае журы вызначыць пераможцаў у чатырох намінацыях: «Найлепшы міжнародны ігравы дэбют», «Найлепшы міжнародны неігравы дэбют», «Найлепшы расійскі ігравы дэбют», «Найлепшы расійскі неігравы дэбют».

Стала вядома праграма 79-га Венецыянскага фестывалю. У асноўны конкурс увайшлі 23 карціны. Сёлета агляд адкрые фільм Ноа Баумбака «Белы шум», які таксама пазмагаецца за галоўную ўзнагароду. Стваральнік «Рэквіема па мары» і «Чорнага лебедзя» Дарэн Аранофскі прадставіць драму «Кіт» з Брэнданам Фрэйзерам у галоўнай ролі. Адбудзецца прэм'ера «Баншы Інішыра» Марціна Макдонаха. У галоўных ролях Колін Фарэл і Брэндан Глісан. Алехандра Гансалес Ін'ярыту прыязе настальгічную камедыю «Бардо». Лаўрэат узаагароды Венецыі-2011 за кар'ерныя дасягненні Фрэдэрык Уайзман у «Пары» раскажа аб перапісцы паміж Львом Талстым і яго жонкай. Па-за конкурсам пакажуць адразу два серыялы майстроў дацкага кіно. Ларс Фон Трыер завяршыў заключны сезон «Каралеўства», а Нікалас Віндзінг Рэфн зняў нуар «Капенгагенскі каўбой». Па-за конкурсам адбудзецца і прэм'ера пасмяротнай работы ўладальніка «Залатога льва-2012» Кім Кі Дука. Яго апошні фільм атрымаў назву «Кліч бога». Яго паведамляецца на партале «Кінопоіск», у конкурсную праграму «Новыя гарызонты» ўвайшла поўнаметражная расійска-казахская карціна рэжысёра і сцэнарыста Адыльхана Яржанава «Галіяф».

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Алег СЦЕЛЬМАШОК:

«Візітная картка Магілёўшчыны — фестывальны рух»

Начальнік упраўлення культуры Магілёўскага абласнога выканаўчага камітэта Алег Сцельмашок узначальвае гэтую структуру 4 гады. Ёсць пра што расказаць і над чым паважаць. Здабыткамі, напрацоўкамі і планами на бліжэйшы час ён падзяліўся з чытачамі «Літаратуры і мастацтва».

— Алег Уладзіміравіч, пачынаем з надзвычай актуальнай, асабліва ў Год гістарычнай памяці, тэмы. Раскажыце, калі ласка, пра дзейнасць па захаванні гісторыка-культурнай спадчыны ў 2022 годзе.

— Пытанні аховы гісторыка-культурнай спадчыны знаходзяцца на пастаянным кантролі Магілёўскага аблвыканкома і мясцовых органаў улады. Праблемы разглядаюцца на іх пасяджэннях, а таксама на пасяджэннях абласнога савета па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны, калегій упраўлення культуры.

У 2022 годзе ў адпаведнасці з Дзяржаўнай інвестыцыйнай праграмай Магілёўскай вобласці, Дзяржаўнай праграмай «Культура Беларусі» на 2021—2025 гады за кошт сродкаў рэспубліканскага і мясцовага бюджэтаў рамонтна-рэстаўрацыйныя работы працягваюцца ў палацава-паркавым ансамблі аграгарадка Жылчы Кіраўскага раёна. Таксама ў рамках рэгіянальнага комплексу мерапрыемстваў «Культуры Беларусі» аднаўленчыя работы запланаваны на пяці гісторыка-культурных каштоўнасцях у Клімавіцкім, Мсціслаўскім, Слаўгарадскім раёнах і ў Бабруйску.

— Між тым у вобласці ў незадавальняючым стане знаходзіцца шэраг помнікаў архітэктуры. Аб'екты маюць патрэбу ў правядзенні кансервацый, рамонтна-рэстаўрацыйных работ.

— У гэтай сувязі мясцовым органам улады даручана прыняць меры па скарачэнні колькасці змешчаных пад пагрозай разбурэння і закінутых помнікаў архітэктуры, якія не выкарыстоўваюцца, з дапамогай прыцягнення сродкаў інвестараў і спонсараў для іх рэстаўрацыі альбо шляхам перадачы такіх аб'ектаў у ўстаноўленым заканадаўствам парадку новым уласнікам, у тым ліку продажу з таргоў. Ужо зацверджаны пастаноўкі план дзеянняў на 2022—2025 гады, накіраваны на захаванне помнікаў архітэктуры вобласці, якія знаходзяцца ў незадавальняючым стане, у тым ліку шляхам уключэння падобных аб'ектаў у гаспадарчы абарот. У рэгіёнах вобласці адкрыты дабрачынныя разліковыя рахункі па зборы сродкаў на аднаўленне гісторыка-культурных каштоўнасцей. Асабліва ўвага надаецца папулярныяцыі помнікаў, развіццю іх турыстычнага патэнцыялу.

— У Магілёве і вобласці праводзяцца многія святы і сустрэчы, фестывалі і конкурсы, аднак якія з іх вы б маглі назваць сапраўдным брэндам рэгіёна?

— Візітная картка Магілёўшчыны — фестывальны рух. На тэрыторыі вобласці штогод праводзіцца вялікая колькасць міжнародных, рэспубліканскіх, абласных і рэгіянальных фестываляў, конкурсаў і свят мастацкай творчасці, якія сталі брэндамі вобласці. У іх ліку — знамямітыя музычныя і тэатральныя форум, пленэры, фестывалі народнай культуры, старадаўніх рамэстваў і нацыянальнай

кухні і іншае.

Сёлета ўжо адбыліся такія значныя культурныя падзеі, як Міжнародны маладзёжны тэатральны форум «M.@rt.кантакт», форум «Традыцыйная культура як стратэгічны рэсурс устойлівага развіцця грамадства», фестываль дзіцячай творчасці «Залатая пчолка» ў Клімавічах, рэспубліканскі адкрыты конкурс выканаўцаў на аркестравых інструментах імя Глебава.

Зараз ідзе падрыхтоўка да Міжнароднага фестывалю анімацыйнага кіно «Анімаёўка», пленэру па жывапісе «Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве», фестывалю нацыянальнай драматургіі імя Дуніна-Марцінкевіча, шэрагу рэгіянальных фестываляў.

— Ці можае выдзяліць асноўныя конкурсы — літаратурныя, краязнаўчыя, мастацкія?

— У фестывальнай палітры Магілёўскай вобласці звыш 40 фестываляў і конкурсаў устаноў культуры і адукацыі, накіраваных на выяўленне і падтрымку таленавітай моладзі, многія з якіх сталі традыцыйнымі. Гэта конкурсная праграма Міжнароднага фестывалю дзіцячай творчасці «Залатая пчолка», рэспубліканскія конкурсы піяністаў імя Алоўнікава, выканаўцаў на аркестравых інструментах імя Глебава, рэспубліканскі адкрыты творчы конкурс «Поспех», абласны агляд-конкурс аматарскіх тэатральных калектываў «У далонях маёй Беларусі», рэгіянальныя конкурсы выканаўцаў на народных інструментах «Сузор'е талентаў» і харэаграфічнага мастацтва «Танцавальны трыумф» і іншыя. Для захавання народных традыцый штогод у Чавускім раёне ва ўрочышчы Байкава праводзіцца міжрэгіянальнае свята-конкурс «Зялёныя святкі». У рамках праграмы праходзіць конкурс карагодаў і абраду «кумленне»: творчыя калектывы прадстаўляюць рэгіянальны карагод, мясцовую традыцыйную гульню-танец і эпізод абраду.

— Як у рэгіёне адзначаецца Год гістарычнай памяці?

— Натуральна, у пачатку 2022-га зацверджаны абласны план мерапрыемстваў па правядзенні Года гістарычнай памяці, якім вызначана вялікае кола мерапрыемстваў навукова-метадалагічнага і метадычнага характару па нацыянальна-патрыятычным выхаванні і захаванні гістарычнай памяці, мерапрыемствы па ўключэнні моладзі ў дадзеную дзейнасць, увекавечанні памяці ахвяр генацыду беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, захаванні і ўмацаванні адзінства беларускага народа... У рэгіёне прайшлі маладзёжныя абласныя праекты, прысвечаныя памяці спаленых вёсак

Магілёўскай вобласці, і марафон «Дарогамі Памяці і Славы» па раёнах Магілёўскай вобласці. Абласным краязнаўчым музеем арганізаваны выставачны праект «Рэліквіі вайны захоўваем як запавет жывым», які ўключае ў сябе прадметы, сабраныя падчас правядзення акцыі «Свяшчэнныя рэліквіі Вялікай Айчыннай вайны». У вобласці працягваецца абласны краязнаўчы праект «#Мая_Зямля_Прыдняпроўе».

Увогуле ўстановамі культуры вобласці запланаваны і праводзяцца ўрокі мужнасці, тэматычныя экскурсіі, краязнаўчыя праекты, праграмы і выстаўкі. Ствараюцца тэматычныя электронныя інфармацыйныя рэсурсы, відэаролікі. Цяпер у Магілёўскай вобласці працягваюцца праекты па развіцці і музефікацыі мемарыяльнага комплексу «Буйніцкае поле».

— Крыху зменім кірунак размовы... Якія тэндэнцыі назіраюцца апошнім часам у бібліятэчнай сферы?

— Бібліятэкамі ажыццяўляецца маштабная даследчая работа па сістэматызацыі гістарычнага мінулага краіны, напісанні летапісу магілёўскай зямлі, захаванні гісторыка-культурнай спадчыны нашага краю і ўшанаванні гераічнага мінулага беларускага народа. Сваю мемуарыяльную функцыю бібліятэкі вобласці выконваюць не толькі на традыцыйных папярэвых носьбітах, але і ў лічбе шляхам стварэння краязнаўчых інтэрнэт-рэсурсаў.

— Што гэта за рэсурсы?

— У 2021 годзе бібліятэкамі вобласці створаны 21 краязнаўчы алайн-рэсурс. У цэлым па вобласці на сайтах публічных бібліятэк прадстаўлена больш за 140 краязнаўчых інтэрнэт-праектаў, якія папулярныя рэгіянальную гісторыка-культурную спадчыну ў віртуальным асяроддзі. Рэгіянальная калекцыя лічбавых інфармацыйных рэсурсаў публічных бібліятэк Магілёўскай вобласці прадстаўлена на адзінай інфармацыйнай платформе «Краязнаўчы партал Магілёўскай вобласці». Свабодны доступ да гэтага інтэрнэт-даведніка арганізаваны на сайтах усіх бібліятэчных сетак.

— Ці змяняюцца якасна і колькасна якасць бібліятэкі?

— Сёння гэта сацыякультурныя і інфармацыйныя установы, якія займаюць цэнтральнае месца не толькі ў сферы культуры, але і ў паўсядзённым жыцці свайго рэгіёна. Асабліва ярка ў сельскіх

бібліятэках праяўляецца краязнаўчая дзейнасць, што звязана з імкненнем жыхароў вёскі спазнаць і захаваць спадчыну свайго краю. На жаль, насельніцтва вобласці, і ў першую чаргу ў сельскай мясцовасці, працягвае змяншацца. Таму аптымізацыя сельскіх устаноў культуры — патрабаванне часу. За апошнія пяць гадоў колькасць сельскіх бібліятэк зменшылася на 43 установы — гэта 13,8 %. Але бібліятэкары прыкладаюць максімум намаганняў, каб насельніцтва працягвала атрымліваць неабходнае бібліятэчнае абслугоўванне, у тым ліку ў аддаленых і маланаселеных пунктах. Там, дзе няма стацыянарных бібліятэк, працуюць пункты выдачы, вядзецца абслугоўванне ў Дамах сацыяльных паслуг. У 18 раёнах і горадзе Бабруйску вядзецца абслугоўванне бібліябусаў.

— На якія музеі варта звярнуць увагу аматарам гісторыі і мастацтва? Куды параіце завітаць чытачам «ЛіМа»?

— Сфера прадстаўлена 24 музеямі. Метадычнае суправаджэнне дзейнасці музейных устаноў ажыццяўляюць Магілёўскія абласныя краязнаўчы музей імя Раманава і мастацкі музей імя Масленікава, якія грунтоўна адлюстроўваюць гісторыка-культурную спадчыну Падняпроўя, мастацтва краю. Акрамя абласных музеяў, вартыя ўвагі і музеі, якія знаходзяцца ў раённых цэнтрах: Асіповіцкі раённы гісторыка-краязнаўчы музей, Бабруйскі краязнаўчы музей, Быхаўскі і Шклоўскі раённыя гісторыка-краязнаўчы музеі, Горацкі раённы гісторыка-этнаграфічны музей, гістарычны музей Крычава...

Між тым на пастаяннай аснове вядзецца адкрыццё новых экспазіцый. Так, у пачатку года ў абласным мастацкім музеі адкрыліся пастаянныя экспазіцыі «Арт-аб'ект "У сетцы сну Якава"», дзе прадстаўлена адрэстаўраваная фрэска XVIII стагоддзя былога Бялыніцкага манастыра кармелітаў, разбуранага ў 60-я гады XX стагоддзя, а таксама «Таямнічы водбліск стагоддзяў», якая ўключае 16 галаграфічных малюнкаў гістарычных артэфактаў XI—XIX стагоддзяў.

Да таго ж у мэтах выканання ініцыятывы Генеральнай пракуратуры Беларусі ў музейных установах вобласці створаны спецыяльныя экспазіцыі і тэматычныя выстаўкі, прысвечаныя ахвярам генацыду насельніцтва Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Фота з сайта

Магілёўскага аблвыканкома

Цікава ведаць

■ Магілёўшчына валодае значным рэсурсам у частцы захавання і прыцягнення турыстычнай прасторы да яе гісторыка-культурнай спадчыны. Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь падчас яго актуалізацыі і ўключэння новых аб'ектаў па Магілёўскай вобласці налічвае 1085 гісторыка-культурных каштоўнасцей, з якіх 796 — помнікі археалогіі, 132 — гісторыі, 129 — архітэктуры, 9 — мастацтва, 1 — горадабудаўніцтва, 1 — комплекс, 1 — калекцыя, 16 — нематэрыяльныя аб'екты культурнай спадчыны.

■ На дадзены момант разглядаецца пытанне аб наданні асаблівага статусу ў горадзе Магілёве будынкам псіхіятрычнай бальніцы 20—30-х гадоў XX стагоддзя, дзе ў гады Вялікай Айчыннай вайны ад рук фашыстаў закатавана 1200 пацыентаў. Магілёўскім аблвыканкамам на адрас Міністэрства культуры накіравана прапанова аб прысваенні статусу гісторыка-культурнай спадчыны Статуту ВКЛ 1588 года. У Бабруйску падрыхтаваны адпаведныя прапановы па гістарычным цэнтрах горада, які ўключае ў сябе 56 помнікаў архітэктуры пачатку XX стагоддзя.

■ Сёння музеі вобласці — гэта навукова-даследчыя і асветніцкія ўстановы культуры. Яны з'яўляюцца дыялогавай пляцоўкай па розных пытаннях, прасторай для распаўсюджвання культурных ініцыятыў, служачь духоўнаму развіццю грамадства.

■ Большасць музеяў размяшчаецца ў гістарычных будынках — помніках архітэктуры XVIII — пачатку XX стагоддзя. Сярод іх — палац Пацёмкіна XVIII стагоддзя, дзе разгарнуў свае экспазіцыі гістарычны музей Крычава. Пасля завяршэння рэстаўрацыйных работ у палацы Булгакаў у Жылічах (Кіраўскі раён), помніку архітэктуры позняга класіцызму XVIII—XIX стагоддзяў, у яго інтэр'ерах будзе адкрыта музейная экспазіцыя Жыліцкага гістарычнага комплексу-музея.

Загадка без адгадкі

Ці не самая загадкавая постаць у гісторыі беларускай літаратуры Змітрок Астапенка. Гэта тычыцца не яго творчасці, яна добра даследавана, а таго, што магло быць пасля кастрычніка 1944 года, калі, паводле афіцыйнай інфармацыі, «прапаў без вестак» у Татрах. Прынамсі, Аркадзь Куляшоў казаў, што неяк бачыў яго ў вірлівым маскоўскім натоўпе. Можна і памыліцца, але ж яны былі найлепшымі сябрамі. У гутарцы з Барысам Сачанкам ён сцвярджаў, што Змітрок Астапенка звяртаўся па дапамогу ў адну з рэдакцый: «Ад Змітрака ўсяго можна было чакаць, чалавек ён быў неардынарны, адукаваны. Таленавіты, адчайны. <...> Усё магло здарыцца, калі ён апынуўся ў Славакіі, мог там і не загінуць».

І раптам, а гэта было ў самым пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя, мне патэлефанаваў Сяргей Грахоўскі:

— Зайдзіце, Алесь, да сястры Астапенкі Ніны Емяльянаўны. Яна атрымала паведамленне з КДБ аб гібелі яе брата.

3 «мсціслаўскай плеяды»

Нарадзіўся Змітрок Астапенка 23 лістапада 1910 года ў сям’і настаўніка ў вёсцы Калеснікі Мсціслаўскага павета Магілёўскай губерні, цяпер Хіславіцкі раён Смаленскай вобласці Расійскай Федэрацыі. У дзяцінстве пераехаў на радзіму бацькі Сяргеяў. Гэта Шумяцкі раён. У 1929 годзе скончыў Мсціслаўскі педагагічны тэхнікум. Там і пазнаёміўся з Аркадзем Куляшовым, а таксама з Юліем Таўбіным. Пасябралі хутка, называлі сябе «мсціслаўцамі». Студэнты ж іх клікалі «мсціслаўскай плеядой».

З першымі вершамі выступіў у 1926 годзе ў часопісе «Маладняк Калініншчыны», што з’яўляўся органам Калінінскага акруговага камітэта ЛКСМБ і Усебеларускага аб’яднання паэтаў і пісьменнікаў «Маладняк», і газете «Чырвоная змена». Паступіўшы на літаратурны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута, працаваў у Кніжнай палаце. Адначасова стаў і «тавізаўцам». Разам з гэтакімі, як і сам, багемнымі студэнтамі ўваходзіў у жартаўлівае таварыства «ТАВІЗ» — «Таварыства аматараў выпіць і закусіць». Звычайна збіраліся на кватэры Міхаса Багуна. Калі хацелася новых уражанняў, завіталі ў шашлычную ці піўную. Часам і ў рэстаран пры Саюзе пісьменнікаў.

Пэўныя звесткі пра Змітрака Астапенку можна знайсці ў Сяргея Грахоўскага, Аляксея Зарыцкага, Станіслава Шушкевіча. Яго і Юлія Таўбіна згадвае ў сваім «Маналогу» Аркадзь Куляшоў. Пад прозвішчамі Гомана і Прытапенкі іх увасобіў таксама ў паэме «Далёка да акіяна». Аднак асабліва праўдзівы вобраз Змітрака Астапенкі паўстае ў «Рэквіеме» Яна Скрыгана. Чытаеш згадкі Яна Аляксеевіча і бачыш, нібы жывога. Упэўніваешся, што легенда-прыгодніца, звязаная з яго асобай, было закладзена ў характары, паводзінах.

Жарт? Дзеля чаго?

Неяк Змітрок запрасіў Яна Скрыгана да сябе на кватэру. Хацеў пачытаць яму свае вершы. Аднак, як толькі зайшлі, перадамаў. Прапанаваў «пабачыць усё, што робіцца ў яго ў доме». Далей адбыўся такі дыялог:

«— Не разумею, — паціснуў я плячыма.

— Ну вось так: зараз расунуцца сцены, і ты ўбачыш усіх жыхароў гэтага дома, можа, каторага нават за не вельмі прыстойным заняткам. Хочаш?

Фота з сайта adu.by

Змітрок Астапенка. Фотаздымак з дароўным надпісам паэту Сяргею Дарожнаму, 1930 г.

— Нейкая ў цябе сёння буйная фантазія.

— Чаму буйная? Нармальная! Проста ты не ведаеш, што я зрабіў вялікае адкрыццё. Я разгадаў таямніцу жыцця матэрыі, і ў маіх руках цяпер вельмі страшная сіла. Я магу ў любым парадку сінтэзаваць атамы, а значыць, маёй волі няма канца. Магу ўсюды быць, усё значыць, усё бачыць, лёгка разбураць усё тое, што чалавеку на шкоду, і гэтак жа лёгка аднаўляць. Калі яно трэба.

Я паглядзеў на Астапенку з няяснаю трывогаю. Падобных жартаў ад яго я ніколі не чуў, і калі гэта жарт, то дзеля чаго ён?»

А ён «хадзіў па пакоі мяккаю, украдліваю хадзою, раптам як бы заспяшаўшыся. Твар сухі, рэзка акрэсленыя губы, прамы нос, нешта татарскае ў сківіцах. У чорных, тонка прычэсаных валасах акуртаны, цвёрды прабор з правага боку».

Прызнаўся, што піша раман: «Першая частка ўжо гатова. Хачу даць назву “Вызваленне сіл”, а можа, яшчэ перадумаю... Тайну атама адкрыў не я, а мой герой, і сваім сакрэтам ён хоча знішчыць стары свет. І ўжо колькі часу, як я сам сябе баюся, усё здаецца, што не ён, а я валодаю гэтай страшнаю тайнаю».

Падзеі твора адбываліся ў Германіі, дзе да ўлады прыйшлі фашысты. Пачаў усталявацца фашызм. Яна Скрыгана здзівіла, «што герой найдасканалейшым чынам ведаў Берлін. Вуліцы, плошчы, помнікі, службовыя цэнтры, глухія куткі. Ведаў, як прайсці да іх найкарацейшым спосабам. Ведаў, якім ліфтам і на які наверх падняцца, каб з некім пабачыцца ці забытаць сляды». І гэта прытым, што сам апавядальнік у Берліне ніколі не быў. На здзіўленне сябра, Змітрок адказаў: «Калі б мяне скінулі з неба ўночы ў любым пункце і сказалі, што трэба пайсці ў нейкі другі любы пункт, я зрабіў бы гэта лёгка, ні ў кога не пытаючыся. <...> Берлін я ведаю, як самы прававерны берлінец, ніколі там не бываўшы».

Наша зямля — Эдэм

Першая частка рамана «Вызваленне сіл» была надрукавана ў 1932 годзе ў сёмым і восьмым нумарах часопіса «Маладняк». На гэты час Змітрок Астапенка ўжо выдаў паэтычныя зборнікі «На ўсход сонца. Першая кніга вершаў», «Краіне» (абедзве 1931) і «Абураныя» (1932). У наступным годзе пабачыла свет кніжка-малыянка для дзяцей «Трактар». Уваходзіў у «Маладняк», пасля — БелАПП. Усё складалася добра. Хоць на творчым вечары асацыяцыі, які праходзіў 5 лютага 1931 года, сябры па пярэкрытыкавалі

яго за «панаванне інтымных матываў і захапленне прымітывам сялянскага жыцця». Але для таго часу творчыя дыскусіі — рэч звычайная.

Непрыемнасць прынёс 1933 год, калі Змітрок Астапенка быў арыштаваны. Кнігу паэзіі «Як шум дажджу» выкраслі з выдавецкага плана, а самога аўтара выслалі на два гады ў Сібір. Пасля вызвалення займаўся педагагічнай работай у Новарасійску. Праз некаторы час апынуўся ў Марыінску. Потым выкладаў нямецкую мову ў Новарасійску. У кастрычніку 1937 года зноў апынуўся ў Сібіры. З лагера збег, але мясцовасць ведаў слаба. Вырасшы вяртацца назад. Як ні дзіўна, з уцекачом абышліся гуманна. Да ранейшага тэрміну дабавілі толькі два гады.

Мірыцца з лёсам не збіраўся. У розныя інстанцыі пісаў: «Паверце, я сумленны... Дазвольце заняць ганьбу». Паверылі, калі пачалася Вялікая Айчынная вайна. Нібыта даведаўся пра яго Сталін. Дарэчы, Змітрок Астапенка быў не толькі выдатным паэтам, а і таленавітым мастаком. Паспяхова займаўся і разбой па дрэве. Пагаворвалі, што ў лагеры ён выканаў арыгінальны партрэт Іосіфа Вісарыёнавіча на фоне Крамля. Нейкім чынам гэты партрэт трапіў самому «правадыру ўсіх народаў». І спадабаўся яму...

У 1942 годзе адбылося тое, пра што Змітрок Емяльянавіч марыў не адзін год. Знаходзячыся ў Маскве, паэт перадаў Максіму Танку частку напісаных твораў. Сярод іх — балада «Помста партызана», нізка вершаў «Спаленая вёска», апавесць у вершах «Ганна», паэма «Эдэм», якая па сённяшні дзень належыць да найлепшых дасягненняў гэтага жанру па адлюстраванні тэмы Вялікай Айчыннай.

Адмоўны персанаж Юхім Кашлаты — збіральны вобраз здрадніка, для якога няма нічога святога. Да гэтага нелюдзя з пагардай ставіцца нават яго гаспадар немец Франц Блюм, успрымае «тутэйшым аслом» і «мясцовым здраднікам». Рэзка супрацьлегласць Кашлатаму — Андрэй Саковіч. Дзякуючы такім Саковічам, ніякія блогі не дабіваліся (і не даб’юцца!) ажыццяўлення сваёй захопніцкай мары:

Перш-наперш, гэты край, дзе мы жывем, Усім адпавядае нашым планам. О, даст іст, Эдэм! віркліх парадыз, Эдэм!

Яго б даўно заваяваць пара нам!

Не магі і не хацелі зразумець розныя блогі і іх прыхвасні калабаранты, што, калі адштурхоўвацца ад Бібліі, гэты райскі сад — Эдэм — толькі для беларусаў. На дзвіа актуальна гучыць паэма Змітрака Астапенкі сёння. З вечнасці падае ён свой голас: любіце Беларусь, як я яе любіў. Беражыце, бо лепшай краіны на свеце няма.

Пэўнасць, ды не ўся

Пасля званка Сяргея Грахоўскага падумалася: няйначай у адказе, які атрымала Ніна Емяльянаўна, нешта важнае. Калі патэлефанаваў ёй, ахвотна згадзілася сустрэцца. Аказалася, што прыйшло афіцыйнае паведамленне аб гібелі Змітрака Астапенкі. Яе малодшая сястра Алена, па мужу Жукава, якая жыла ў Маскве, слаа запыты ў розныя інстанцыі. Аднак ці не адказвалі, ці нічога канкрэтнага не паведамлялі. Гэты ж адказ Алену Емяльянаўну не заспеў у жывых. Пераадрасавалі яго без чыжасці. На афіцыйным бланку напісана:

«Камітэт Дзяржаўнай бяспекі. СССР. Цэнтральны архіў

19.6.91 г. № 10-а/3845

Паважаная Алена Емяльянаўна!

Па сутнасці Вашай заявы паведамляем наступнае. Астапенка Дзмітрый Емялья-

навіч <...> 28 верасня 1944 года ў складзе падраздзялення разведчыкаў з горада Масквы быў перакінуты на тэрыторыю Чэхаславакіі. 7 кастрычніка 1944 года асобная група з сямі чалавек, у лік якіх уваходзіў Астапенка Д. Е., была перапраўлена з разведвальным заданнем у горад Кежмаг, Чэхаславакіі. Якіх-небудзь звестак аб дзеяннях групы і лёсе разведчыкаў, у тым ліку і Астапенкі Д. Е., у далейшым не паступала.

Дадаткова накіроўваем вам захаваны ў архівах фотаздымак Астапенкі Д. Е., які адносіцца да апошняга знаходжання на тэрыторыі СССР.

Намеснік начальнік архіва

А. Т. Жадобін».

Пэўнасці крыху больш. Аднак з’яўлялася таксама інфармацыя, нібыта ўсіх разарвалі нямецкія аўчаркі. Калі не ўсіх, дык тых, хто не загінуў. Маўляў, радыстка групы аказалася здраднікам. Ніна Емяльянаўна, на жаль, не памятала, хто ёй гэта казаў. Падобнае я чуў і ад Станіслава Пятровіча Шушкевіча.

Дарэчы, жонку Змітрака Астапенкі, Антаніну Цімафееўну, з якой яны жылі менш года, таксама часам бянтэжылі яго дзіўныя паводзіны. Вяртаецца яна з работы, а ў калідоры камунальнай кватэры нехта з барадой, у чужым капелюшы. Ды і голас зменіць: «Грамадзяначка, пройдзем са мной». Пасля зніме галаўны ўбор, адарве прыклееную бараду.

А вось згадка Ніны Емяльянаўны: «Здаецца мне, што ў вайну Змітрака перакідвалі на Гомельшчыну, у адзін з партызанскіх атрадаў з нейкім заданнем. Пасля вызвалення Мінска заходзіла ў колішні будынак Саюза пісьменнікаў жанчына. Пыталася, дзе ён цяпер. Не магу дараваць Алесю Кучару, ён жа з ёй гутарыў... Каб жа яе адрас ці прозвішча... Жанчына гэтая была са Змітраком у адным партызанскім атрадзе».

«Чакайце!..»

Пра заданне, якое меў перад тым, як апынуцца ў Татрах, можна даведацца з яго апошніх лістоў. 29 верасня 1944 года пісаў блізім:

«Прывітанне бабулі, Любаві Іванаўне. Мае дарагія Тоня і Лена!

Тут зараз пахмурнае надвор’е, добра. Сумна толькі ад разлукі з вамі, але ж гэта павінна было быць, гэта быў мой абавязак.

Увечары мы вылятаем. Зараз каля 4—5 гадзін вечара. Пажадайце ў душы мне ўдачы і шчасця. Зрэшты, калі вы атрымаеце гэтае пісьмо, я буду ўжо далёка, на месцы... Гэтае пісьмо накіроўваю з лётчыкам».

Нарэшце, апошні ліст, напісаны 7 кастрычніка 1944 года:

«Мае дарагія Танюсечка і Леначка! Вось я ўжо амаль на месцы. Праз дзверы гадзіны іду на захад... Вакол мяне крутыя горы. Схілы гор параслі ёлкамі і букамі.

<...> Колькі перажыванняў! Напрыклад, пералёт праз лінію фронту. Парашутны прыжок у горныя лясы і многае іншае.

Мае родныя! Напэўна, пасля гэтага пісьма я доўга не буду мець магчымасці напісаць вам. Вы не трывожцеся гэтым...

...І ты, Тоня, як бы я доўга не маўчаў, памятай, што я заўсёды з табой і жыву спадзяваннем сустрэцца з табой.

Ну, час канчаць. Зараз іду, пешшу, у горы, насустрач небяспецы, у агонь барацьбы. Я зусім не баюся небяспекі, не навідку ворага, люблю вас, мае родныя. Чакайце!»

Ён і сёння з намі, бо яго думкі — гэта нашы думкі:

Паклянемся Радзіму любіць!

Яна з верай на нас паглядзе.

У нашых сэрцах жыве і будзе жыць

Наша даўняя клятва святая!

Алесь МАРЦІНОВІЧ

«Мая Маруся забіла гэту адзіноту...»

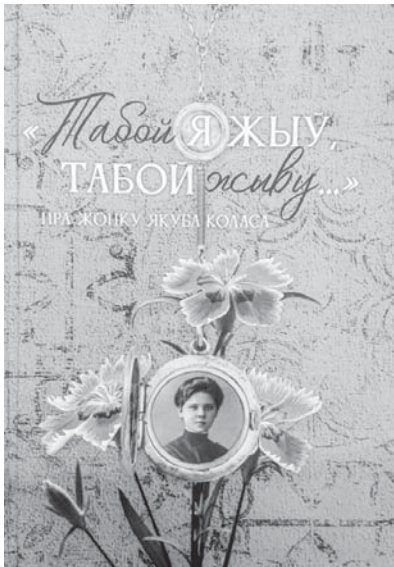
УВыдавецкім доме «Звязда» пабачыла свет кніга «Табой я жыў, табой живу...», якая прысвечана жонцы народнага паэта Беларусі Якуба Коласа — Марыі Дзмітрыеўне Каменскай (1891—1945). Укладальнікі багацця на гістарычную памяць выдання — унучка песняра Вера Міцкевіч і яго праўнучка Васіліна Міцкевіч.

Кніга, прысвечаная жонцы народнага песняра, складаецца з некалькіх раздзелаў. У першым укладальнікі змясцілі публіцыстычныя і гісторыка-літаратурныя артыкулы — «І дзе знайсці мне тых словы...» Данілы Міцкевіча, «Я хачу аб табе з кім хоць слоўка сказаць...» Міхася Міцкевіча, «Яны спаткаліся, каб не расставіцца» Святланы Явар, «...Мой добры друг, мая святыня...» і «Непаўторная кветка», аўтарам абодвух тэкстаў з'яўляецца Вера Міцкевіч, «Па сцяжынках Марыі Дзмітрыеўны» Марыі Міцкевіч. Другі раздзел — «А з думак тых звываецца вянок...» — сабраў сямейнае ліставанне. У трэцім — («Як гэта добра — атрымаць пісьмо!») — выбраннае з ліставання Марыі Міцкевіч і яе адрасатаў. У пятым — дакументы і спачуванні на смерць жонкі паэта. Шосты раздзел вызначаецца асаблівай эмацыйнасцю: у ім — прысвечаныя Марыі Дзмітрыеўне творы Якуба Коласа («Маёй Марусі», урывак з паэмы «Рыбакова хата» і іншыя), Эдзі Агняцвет, Сяргея Гарадзецкага, Яўгена Хвалей, Людмілы Дзіцэвіч, Дзмітрыя Дземідовіча, Міколы Мятліцкага, Міколы Малаўкі, Міколы Адама, Віктара Шніпа. З «Пасляслоўем» выступае Васіліна Міцкевіч. Варта заўважыць, што кандыдат сацыялагічных навук, галоўны захавальнік фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Васіліна Валер'еўна Міцкевіч у апошнія некалькі гадоў заявіла аб сабе як глыбокая даследчыца жыцця народнага песняра, яго стасункаў з роднымі, блізкімі, калегамі па творчым цэху.

З грунтоўнай, усеабыдмай і разам з тым вельмі эмацыйнай, «вельмі коласаўскай» прадмовай да кнігі «Сувоі памяці» выступае дасведчаны гісторык літаратуры, кандыдат філалагічных навук Мікола Трус. І вось што ён, у прыватнасці, адзначае: «Творчая спадчына Якуба Коласа, прадстаўленая ў асобных кнігах і зборах твораў, апошні з якіх налічвае 20 тамоў, стварае бязмежную прастору для вывучэння, асэнсавання і бясконцых аўтарскіх інтэрпрэтацый. Усе коласазнаўчыя публікацыі — гэта аб'ёмны корпус тэкстаў, прысвечаных спасціжэнню класікі, гісторыі беларускай літаратуры.

Пры ўсіх багацці і плуралізме даследчыцкіх меркаванняў, адкрытай магчымасці іх папаўнення і актуалізацыі надзвычай каштоўным, на нашу думку, з'яўляецца выяўленне і публікацыя невядомых архіўных матэрыялаў. У гэтым бачыцца зарука абнаўлення поглядаў, карэкцёрскі ракурс асэнсавання мінулага і непадуладнай часу мастацкай творчасці.

Калі для шырокай грамадскасці і навуковай супольнасці ўвагу да спадчыны класіка беларускай літаратуры прыцягваюць юбілейныя даты, штогадовыя «Каласавіны», ушанаванне памяці Якуба Коласа ў дні яго нараджэння і спачыну, то для нашчадкаў песняра гэта штодзённы сямейны клопат і прафесійная руплівасць. Акадэмічны

«Летапіс жыцця і творчасці» — вераны гадамі працы даведнік для даследчыкаў. Сямейны агмень, які годна падтрымліваюць Марыя, Вера і Васіліна Міцкевіч, — нязменны арыенцір для чужых душ, прывабленых энергетыкай Коласавага слова. Руплівымі жаночымі рукамі тчэцца сувоі родавай памяці, паўнее куфар нацыянальных здабыткаў...» І далей: «У гісторыі беларускай і сусветнай культуры набярэцца нямала прыкладаў, калі нашчадкі пісьменнікаў становіліся асноўнымі

Даведка «ЛіМа»

Марыя Каменская, якая нарадзілася ў Ашмянках Віленскай губерні 7 лютага 1891 года, вучылася ў духоўным вучылішчы, пасля працавала настаўніцай чыгуначнай школы ў Вільні, затым — у Пінску. У Пінску і пазнаёмілася з Якубам Коласам у 1912 годзе. Праз год яны пажаніліся. У 1914 годзе нарадзіўся першы сын — Даніла. У 1917 годзе — Юрый, у 1926-ым — Міхась. У час Першай сусветнай вайны сям'я знаходзілася ў бежанстве ў Падмаскоўі, пасля — у Пярмі і Абаяні. Марыя Дзмітрыеўна працягвала настаўнічаць. У 1921 годзе сям'я вярнулася ў Мінск. З таго часу Марыя Дзмітрыеўна — хатняя гаспадыня. У гады Вялікай Айчыннай вайны жонка Коласа часта хварэла. Сям'я жыла ў эвакуацыі ў Ташкенце. На фронце прапаў без вестак сярэдні сын Юрка. Напрыканцы 1944 года стан здароўя жонкі паэта істотна пагоршыўся. 3 пачатку 1945 года яна знаходзілася ў маскоўскіх шпіталах. Памерла ў Маскве 21 мая 1945 года. Колас заўсёды аддаваў свае творы на першае чытанне Марыі Дзмітрыеўне, раіўся па розных мастацкіх пытаннях.

захавальнікамі іх матэрыяльнай і нематэрыяльнай спадчыны, прыкладвалі вялікія арганізацыйныя высілкі пры мемарыялізацыі мясцін і хатняга побыту вядомых асоб, выданні пісьмовых крыніц. Ужо сама іх прысутнасць у музейнай прасторы заўсёды стварала і працягвае ствараць непаўторнае адчуванне персанальнай далучанасці, душэўнага дакранання наведвальнікаў экспазіцыі і ўдзельнікаў мерапрыемстваў да няўлоўнага, але такога важнага працэсу пераемнасці гісторыі і традыцый.

Даніла і Міхась Міцкевічы. Сыны Песняра, звенчыкі памяці і спраўджаныя спадзяванні бацькоў на лепшую долю беларусаў, іх выдатную адукацыю, навуковую і творчую рэалізацыю. Кожны, хто знаёмы з іх словамі і справай, займеў для сябе высокі маральны аўтарытэт, прыклад слугавання Бацькаўшчыне».

Укладальнікі выбудавалі адметную архітэктурную кнігі, рэльефна вымалёўваючы вобраз Марыі Дзмітрыеўны Міцкевіч. «Табой я жыў, табой живу...» — гэта кніга-партрэт, кніга-біяграфія, напісаная рознымі аўтарамі ў адной плыні сапраўднай любові да свайго персанажа, захавання прасторы жонкі вялікага мастака слова. Дадзенае выданне смела можна было б уключыць у серыю «Мастацкай літаратуры» з красамоўнай і зразумелай назвай — «Жыццё знакамітых людзей Беларусі». Мо такая ўдача і вывела на рэалізацыю магістральнай ідэі, што сямейнікі, нашчадкі народнага

песняра падступаліся да яе вырашэння не адзін год, не адно дзесяцігоддзе. Канец XX — пачатак XXI стагоддзя знамянальны ў айчынным коласазнаўстве і тым, што былі выдадзены кнігі сыноў паэта — шматгадовага дырэктара, супрацоўніка Коласаўскага музея Данілы Міцкевіча і доктара тэхнічных навук, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусі Міхася Міцкевіча, альбо зборнікі з іх непасрэдным удзелам як укладальнікаў, рэдактараў. Асобы з выразнай беларускай грамадзянскай пазіцыяй, надзвычай чуйныя да родавай памяці, асэнсавання месца і ролі Якуба Коласа і яго атачэння ў гісторыі беларускай літаратуры, сведкі многіх грамадскіх, сацыяльных, жыццёвых калізій на працягу многіх дзесяцігоддзяў у лёсе Беларусі, яны заклалі грунт, умацавалі ідэю жывой неўміручасці аўтара «Новай Зямлі».

...Даніла Міцкевіч («І дзе знайсці мне тых словы: Успаміны пра маму»): «Дзяўчынка маме давялося вучыцца ў духоўным вучылішчы. Руская па нацыянальнасці, яна дасканала ведала і любіла беларускую мову, якая стала для яе роднай. Многім даказвала, што беларуская мова захавала больш ад старажытнаславянскай асновы, чым руская. Удому гаворкі вяліся па-беларуску, і маці часта папраўляла нас у сэнсе правільнага вымаўлення слоў. Яна ведала шмат нашых народных песень, часта спявала. Памятаю: «Ой, зацвіла ружа, белы цвет».

Язэп Лёсік нярэдка прасіў, каб яна выканала песню «З гары па даліне галубы ляталі». Сардэчна і чула да мамы ставіліся Янка Купала, Максім і Гаўрыла Гарэцкія, Змітрок Бядуля, Аркадзь Смоліч, Алесь Сянкевіч і, па сутнасці, усе, хто бываў у нас і сустракаўся з ёю.

Яна была чалавекам поўным любові да людзей і з пяшчотай ставілася да нас, сваіх дзяцей, вучыла нас быць добрымі, сумленнымі, працавітымі. Нам пацешалася ў тым, што ў бацькоў ніколі не было сварак, лаянкі, што ў нашай сям'і заўсёды панавала атмасфера любові і дабрыні. Якое ж гэта шчасце! Яго, тое шчасце, найперш стварала наша мілая мама...»

Сапраўдны падарунак для чытача — кніга «Табой я жыў, табой живу...», выдадзеная па заказе і пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі. Гэта яркая старонка айчыннага кнігавыдання, значная падзея коласазнаўства ў час святкавання краінай 140-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. І яшчэ... Томік пра Марыю Міцкевіч — добры падручнік сямейнай педагогікі. Не абмініце кнігу, напоўненую любоўю і адчуваннем хараста жыцця! Мець такое выданне варта ў кожнай школе краіны. Па яго старонках можна вывучаць і пытанні сямейнага выхавання, і гісторыю беларускай літаратуры, яго радкі будучы наталіяць сама да жывога, багацця на энергетыку роднасці і чуласці беларускага слова.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Пад зоркаю спакусы

Сапраўдныя любоўныя драмы, напоўненыя жарсцю, пачуццямі высокага нападу, а таксама адчуваннем самай беспрасветнай роспачы з нагоды подласці «аб'екта» захвалення ды ідэалізавання, пабачылі свет на старонках кнігі прозы Васіля Жуковіча «Прадчуванні», што летась выйшла з друку ў сталічным выдавецтве «Ковчэг». Кожная з навел, кожнае з апавяданняў (як вызначае жанр расповедаў аўтар) цягне на нешта большае: аповесць, раман, а то і можа стаць асновай для сцэнарыя паўнаватаснай душэўнай меладрамы.

«Тут выявіліся і цікавыя, часам унікальныя, сюжэты, і стылёвае багацце. І дакладнасць псіхалагічных характарыстык. Вернасць і здрада, далікатнасць і вераломства па-майстэрску паказаны ў людскіх учынках», — пазначана ў анатацыі. Але ці заўсёды зразумела, чаму герой дзейнічае менавіта так, а не інакш?.. У некаторых выпадках апавядальнік, выклаўшы храналогію, пакідае ағаломшанага чытача: маўляў, вось як бывае! Але ж якраз у тым, што так бывае, сумняваюцца на даводзіцца (дый не ў задачах літаратуры гэта даводзіць) — часам не хапае (як для жанра навелы) завяршальнай яркай карцінкі ці той самай псіхалагічнай дакладнасці.

Так, возьмем першы з расповедаў пад назвай «Кузя» — гэта мянушка разумнай, кемлівай і пры тым сімпатычнай, зграбенькай, пасяховай у спорце студэнткі, якой надта ўжо лёгка давалася вучоба. Вось яна любіць чытаць французскую і рускую класіку, бязвылазна сядзіць ў бібліятэцы — і раптам ператвараецца ў «гуляшчую», якая «з кожным годам нарошчвала інтымныя абароты!» А ўрэшце яе спакушае матацыкліст Адам, асабліва не робячы вялікіх для таго намаганняў (хіба раз ласкава назваў па імені — Галюняй). Кузя-Галюня застаецца сам насам са сваёй «праблемай» — і як толькі яна, дасведчаная ў адпаведнай «практыцы», не пралічыла, што бывае ў выніку «нарошчвання інтымных абаротаў»? Што хлопец, не абцяжараны пачуццём адказнасці, растае ў паветры разам са сваім матацыклам? Дый не адрозніць аднаго ад другога братоў-блізнюкоў — як высветлілася, яны забавляліся з ёю па чарзе — таксама пытанне?

У фінале аўтар паведамляе: «Чутка прайшла, быццам яна пераехала ў Прыбалтыку, у якую канкрэтную краіну — невядома». Што гэта дае для жанру навелы?.. Як адзначалася, пытанне не да праўдзівасці сюжэта — а да таго, што рухала галоўнай гераіняй, да праўдзівасці мастацкай... Ствараецца ўражанне, што аўтар занатаваў тое, што калісьці здаралася з яго аднавяскоўцамі, знаёмымі, сябрамі сяброў, асабліва не спыняючыся якраз на псіхалагічнай глыбіні. Між тым, творы падобнага жанру ў нашай літаратуры даволі рэдкія, таму асабліва хацелася б бачыць больш дасканалымі тых, што ёсць.

Да рэдкага гумарыстычнага жанру адносяцца апавяданні «Жывы!» і «Прыліпы, або Пляжны сезон» (апошніе пазначанае як іранічны маналог). І калі ў першым творы апісанне сітуацыі і характараў «падгледжанае» з жыцця, то напачатку другога ловіш сябе на неразумнай лагічнай сувязі: «Я — маладая, нават юная, студэнтка. Кажуць, прыгожая. Можа, таму прыйшла да нечаканага адкрыцця: мужчыны, як правіла, — донжуаны». Напэўна, рэч у тым, што ў аўтара найлепш удаюцца тых творы, дзе ён піша пра сябе, не спрабуючы пераўвасобіцца ў кагосьці іншага?..

Марыя ЯРАШЭВІЧ

Асобы ў часе

У выдавецтве «Беларуская навука» толькі што пабачыў свет 12 том аўтарскай серыі Алеся Марціновіча «Гісторыя праз лёсы». Як і папярэднія, ён, паводле задумы, складаецца з трох кніг. У першай — «Імя на карце» — апавядаецца аб тых, хто адкрываў на неабсяжных расійскіх прасторах новыя, яшчэ не заселеныя маскоўцамі, землі. Усе яны — смелыя, адважныя, а ў нечым у сваіх памкненнях і авантурныя людзі, маюць дачыненне да сённяшняй Беларусі, бо былі ліцвінамі. Некаторыя з іх, выхадцы з Вялікага Княства Літоўскага, у розны час перасяліліся ў суседнюю дзяржаву. Іншыя ўжо нарадзіліся ў Масквіі. Але і першыя, і другія, успрымаючы яе роднай для сябе, не забывалі аб уласных караннях.

Героямі апаведу Алеся Марціновіча сталі чацвёрэ з іх: Андрэй Дубенскі, Елісей Буза, Харытон Лапцеў і Дзмітрый Лапцеў. Падрабязна (наколькі гэта дазваляюць звесткі, што захаваліся) расказваецца пра тое, чым яны заслужылі павагу і ўдзячнасць нашчадкаў. І, вядома, гаворыцца аб тым, як увекавечана памяць аб іх у геаграфічных назвах. Асабліва пашанцавала братам Лапцевым. Прынамсі, пра мора Лапцевых ведаюць ва ўсім свеце. Гэта слава, як кажуць, адна на двух. Аднак у кожнага з братоў ёсць і асабістая памяць. Імем Харытона Лапцева названы ажно тры мысы. «Свой» мыс і ў Дзмітрыя Лапцева. Ён знаходзіцца ў дэльта ракі Лена. Яго імя носіць і праліў паміж востравам Вялікім Ляхаўскім і мацерыком.

Звесткі пра першапраходцаў асабліва цікавымі будуць дзецям сярэдняга школьнага ўзросту, а ім ў першую чаргу і адрасаваны кнігі Алеся Марціновіча. Прыдадуцца яны і ў рабоце выхавання дзіцячых садоў, а таксама настаўнікам на ўроках і ў пазашкольнай рабоце, бо спрыяюць патрыятычнаму выхаванню, нагадваючы, якая багатая і слаўная гісторыя ў нашага народа.

Багаццем фактычнага матэрыялу, жываццю падачы, прысутнасцю нечаканых, а то і неверагодных эпізодаў, прываблівае і другая кніга. Ужо з назвы яе «Само жыццё — легенда» відавочна, што гаворка пойдзе пра асоб неардынарных. Найперш гэта тычыцца разведчыка з разведчыкаў Міхаіла Мукасея. Але і жыццё, напрыклад, Лідзіі Зверавай багатае на прыгоды. Яна прыцягвае ўвагу ўжо тым, што была першай расійскай жанчынай-лётчыкам і другой у свеце. У Беларусі — таксама першай. Невыпадкова ў гонар яе адна з малых планет носіць назву Лідзія.

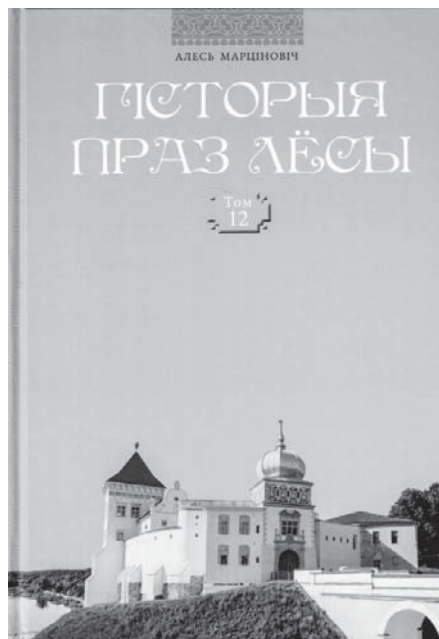
Апавядаючы пра Звераву, Аляксандр Марціновіч звяртаецца да жанчыны як да жывой. Гэта дазваляе ўспрымаць яе так, нібы яна перад табой. Нават дазваляе сабе размову з малой планетай, што стала своеасаблівым пераўвасабленнем гераіні: «Канешне, адной ёй там сумна. Наўкола суцэльная цемра. І толькі

далёка-далёка мігцяць россыпы зорак. Зямлі не відаць. Як і іншых планет — малых і вялікіх. Ды што яны, калі ёсць адна адзіная, на якой пачалося яе жыццё. Вельмі кароткім яно было. Аднак і бясконцым. Дзякуючы памяці аб тым, што некалі яна жыла».

А як ні памятаць тых, хто прадстаўлены ў трэцяй кнізе тома — «Лепей знай родны край»? Героі яе ў розны час адкрылі Беларусь для беларусаў. Пра адных з іх вядома менш, пра іншых — больш. Ёсць і тыя, чые імёны, на шчасце, пастаянна на слыху. Перад чытачом працягваюць паўставаць асобныя старонкі нацыянальнага пантэона. Прозвішча за прозвішчам, лёс за лёсам... Абавязкова падаюцца факты, якія пераконваюць, наколькі важна памятаць тых, хто належыць да найлепшых сыноў і дачок нацыі: Ігнацій Кульчынскі, Міхал Баброўскі, Павел Шпілеўскі, Канстанцыя Буйло, Паўліна Мядзёлка... Толькі асобныя імёны, а як шмат зроблена кожным дзеля Бацькаўшчыны!

Адлік жа гэтаму пісьмоваму пантэону Алеся Марціновіч пачаў у 2016 годзе, калі выйшаў першы том аўтарскай серыі «Гісторыя праз лёсы». Ён складаўся з кніг «Першыя з першых», «Полацкія князі», «Вялікія князі Вялікага Княства». У пэўнай ступені адбылося вяртанне да нацыянальных першавытокаў з далейшым паглыбленнем ў нашу гісторыю праз прызму лёсаў знакамітых людзей. У наступных тамах расказвалася пра падарожнікаў і ваенных дзеячаў, першадрукароў і мастакоў, кампазітараў і пісьменнікаў, пра барацьбітоў за свабоду сваёй зямлі і прадстаўнікоў знакамітых магнацкіх дынастый. Дзякуючы мастаку Вячаславу Паўлаўцу, удала падобраныя і кампазіцыйна скампанаваныя ілюстрацыі дазвалялі не толькі лепш убачыць тых, пра каго апавядаецца, а і адчуць само дыханне той ці іншай эпохі.

У канцы трэцяй кнігі кожнага тома звычайна давалася кароткая анатацыя да наступнага. Пастаянныя чытачы серыі, зразумела, з нецярпеннем чакалі, а з кім жа яны сустрэнуцца ў трынаццатым томе. Толькі, як высветлілася, яго не

будзе. Аўтар так вытлумачыў прычыну гэтага: «Не з-за таго, вядома, што я спалохаўся чортава тузіна. Прычына больш празаічная: ахапіць неахопнае немагчыма. Мы ж з табой (апавед часам вядзецца ў выглядзе звароту да чытача. — Т. А.) і так ужо зрабілі агромністае падарожжа ў часе і прасторы. Пачынаючы са знаёмства з легендарнай скіфскай царэўнай з VII стагоддзя да н. э. Скрэвай, да тых, хто стаў знакамітым у бліжнім нам XX стагоддзі. А які вялікі ахоп краін і кантынентаў, дзе бывалі, а то і жылі выхадцы з нашых зямель! Хіба толькі ў Антарктыду не трапілі. Гэта колісь, а цяпер, як ты ведаеш, там дзейнічае Беларуска антарктычная станцыя. Ды і ў космасе беларусы, як вядома, — свае людзі».

І прадаўжае: «Але пра гэта, як і пра многае яшчэ, хай раскажуць ужо іншыя аўтары. Таму і стаўлю ў серыі «Гісторыя праз лёсы» апошнюю кропку. Раблю гэта з задавальненнем, бо тое, чаго хацеў, беручыся за напісанне яе, ажыццявіў». Патлумачыў Аляксандр Марціновіч, у чым канкрэтна гэта праявілася: «Мне вельмі падабаецца адно з выказванняў расійскай імператрыцы Кацярыны II. Кажаш, яна была заваёўніцай? Але ж адначасова з'яўлялася і адной з самых адукаваных жанчын свайго часу. А яшчэ была вялікай патрыёткай сваёй краіны. У некалькіх словах лаканічна і, што самае галоўнае, афарыстычна засведчыла аб тым, які важкі сэнс набывае паняцце «Радзіма», калі да яе ставіцца з найвышэйшай любоўю. Разумеючы, што лепшага месца на Зямлі няма

і быць не можа: «Расія — не краіна, а Сусвет»».

Актуальна такое сведчанне аўтара серыі «Гісторыя праз лёсы»: «У нас жа з табой — свая Радзіма. Хай сабе тэрыторыяй і меншая, аднак такая, роўных якой не было, няма і ніколі не будзе, бо «Беларусь — не краіна, а Сусвет». Гэтага ніколі не зразумець тым, хто спрабуе дыктаваць яму свае ўмовы. Сусвет наш — неабсяжны, таму і такая вялікая прыцягальная яго сіла, а тыя, хто меў шчасце нарадзіцца ў ім ці на пэўны час звязаць з ім свой лёс, і ў чужых краях сваім талентам даказвалі, як трэба жыць, каб з'яўляцца прыкладам іншым. Тым самым таксама як бы нагадвалі, што «Беларусь — не краіна, а Сусвет». Хай сабе ў іх часы яна і інакш называлася».

Згадвае Аляксандр Марціновіч і «цудоўныя радкі народнага паэта Беларусі Максіма Танка»:

*Я спытаў чалавека,
Які прайшоў праз агонь,
І воды,
І медныя трубы:
— Што самае цяжкае
На гэтым свеце?*

*І ён адказаў:
— Прайсці праз вернасць.*

Дзеля таго згадвае, што «еднасць, як вядома, паняцце шырокае. Яна праяўляецца не толькі ў дачыненні да чалавека, якога кахаеш, а і зямлі, што найлюбая табе ў свеце. Толькі «прайсці праз вернасць» — гэта і прайсці праз памяць аб тых, хто некалі жыў».

У серыі «Гісторыя праз лёсы» Алеся Марціновіч раскажаў пра 236 чалавек. Сярод іх ёсць тыя, хто нарадзіўся на тэрыторыі сучаснай Беларусі, а таксама выхадцы з іншых зямель, але яны звязалі свой лёс з ёю. Як і нашы сучасныя, якія праславіліся ў іншых краях. Зразумела, што ўсе яны жылі, працавалі, кантактавалі з тымі, хто ў рознай ступені меў дачыненне і да падзей на нашай зямлі. Пра іх таксама апавядаецца, хай сабе і не так вычарпальна, як пра галоўных персанажаў. Значыць, ёсць усе падставы сцвярджаць, што колькасць персанажаў у серыі куды большая. А ў выніку сапраўды наша нацыянальная гісторыя паўстае праз лёсы. Па-свойму сімвалічна, што гэтая серыя завяршаецца ў Год гістарычнай памяці. Яна — своеасаблівы ўнёсак у найлепшае спадчыннае нашага слаўнага мінулага.

Тамаш АКУШЭНКА

Пакліканая

Яшчэ адна навінка выдавецтва «Беларуская навука»: серыя «Беларускі кнігазбор» папоўнілася «Выбранымі творами» Валянціны Коўтун. Укладальніку, аўтару каментара і прадмовы гэтага тома, які ў згаданым кніжным праекце стаў сто восьмым, Ірыне Багдановіч, безумоўна, давалося няпроста. Талант Валянціны Коўтун ярка раскрыўся ў многіх кірунках. Яна — паэтэса, празаік, дзіцячы пісьменнік, перакладчык, літаратуразнаўца, даследчык фальклору. Таму давалося шмат чым ахвяраваць, каб данесці да чытача галоўнае з напісанага ёю. Калі знаёмішся з «Выбранымі творами», упэўніваешся, што гэта ўдалося.

вершы і паэма «Шлях палачанкі» дазваляюць адчуць усю моц паэтычнага таленту Валянціны Коўтун. Адштурхоўваючыся ад першага верша «Песня», даследчыца Ірына Багдановіч заўважае: «У маім уяўленні Валянціна Коўтун так і застаецца натхнёнай спакушальніцаю «слоў распагоджанае далі»... І гэта ж яна сама ва ўлюбёнай позе — «падпёршы кулаком шчаку» — сядзела дні і ночы, ночы і дні над сваімі радкамі, снуючы трапяткія думкі: аб Радзіме, аб сутнасці таленту, аб важнасці захавання сумлення, аб служэнні родным словам адраджэнню свайго народа, аб рупліўцах на гэтым шляху».

Адной з самых-самых для Валянціны Коўтун з'яўлялася Цётка, якой яна зацікавілася яшчэ падчас вучобы ў Львоўскім дзяржаўным універсітэце імя Івана Франка. Цётцы прысвяціла шэраг вершаў, паэм. Аднак найбольшае дасягненне ў спасціжэнні вобраза гэтай паэтэсы, рэвалюцыянеркі, проста жанчыны, якая без шчаслівай будучыні Беларусі не ўяўляла сабе жыцця, — раман-дылогія «Крыж міласэрнасці», справядліва названы знакамітым філосафам і даследчыкам Уладзімірам Конанам «унікальным у сучаснай літаратуры».

Гэтую ўнікальнасць адчуе чытач, які добра ведае творчасць Цёткі і арыентуецца ў сучасным літаратурным працэсе. Асобныя моманты твора ўдакладняюцца дзякуючы прадмове Ірыны Багдановіч «Духовная спадкаемніца Цёткі і Еўфрасінні Полацкай». Даведца з прадмовы можна і пра тое, што «не менш знакавай для творчасці Валянціны Коўтун была і постаць святой Еўфрасінні Полацкай, якой пісьменніца прысвяціла раман (ці, паводле яе ўласнага вызначэння жанру твора, раман-жыццё) «Пакліканая»». Па словах Валянціны Локун, у ім «упершыню ў беларускай літаратуры пастаўлены праблемы святасці — і не толькі як праблемы маральна-этычныя, але і філасофскія». Вобраз выдатнай асветніцы не адпускаў яе да апошніх дзён. Прынамсі, яна напісала некалькі варыянтаў твора з умоўнай назвай «Шлях палачанкі», іншая назва «Крыж Ігуменні».

Змешчаны ў томе і згадкі Валянціны Коўтун пра некаторых з тых, з кім зводзіў яе лёс. Ёсць і ўспаміны пра яе. Назва іх «Пакліканая» дакладна вызначае сутнасць таго, дзеля чаго жыла і тварыла гэтая выдатная пісьменніца: «Яна была пакліканая да гэтай высакароднай і адказнай працы. Да гэтага крыжа міласэрнасці, які напоўніў спраўдзіўся ў яе творчым лёсе і які яна ахвярна, з любоўю пранесла праз усё сваё жыццё».

Юрась ВЕРНІК

Адкрываецца кніга паэзіяй, а з яе і пачаўся шлях у літаратуру «дзяўчыны з глыбока Палесся, з беларускай настаўніцкай сям'і, што вандравала па вясковых школах у рэчыцка-пінскім рэгіёне». Прадстаўленыя ў выданні

Надзея МОМЛІК

Адыходзіць лета

Спякота жніўня напалову з сумам
Дрыжыць над разамлеаю зямлёй.
Калыша ціхавей маркоту думак
Мелодыяй расстання і тугой.

Смуга плыве над сцішаным палеткам,
Змаўкае шматгалосы перазвон.
З апошніх сіл даймае спёкай лета,
Не хоча пакідаць высокі трон.

Мінула Пятроўка

Вось Пятроўка мінула, настae час жніва,
І пажухла на ўзмежку, настарэла трава.

Зміцер АРЦЮХ

Стала холадна гэтым летам

Плывуць аблогі...
Гоніць іх туга
Туды, дзе ўжо не так тужліва.
Ага.
А дзе такое? Магіла?
Мажліва толькі там
Тугі такой няма. Не будзе...

Ах, людзі!..
Што нарабілі вы ў такім шчаслівым свеце?

Плывуць аблогі...
Неба чысціць вецер...
Аблогі-людзі
З зямлі куды сыходзяць?
Туды, дзе чыста ўжо,
Дзе вецер...
Не даходзіць.

Стаіць на месцы дзень —
Такі недакранальны.
Ты дзень, прашу, адзень...
І распрані...
Банальным здаецца ўсё жыццё.
І сумна... Невыносна...
Куды? І як ісці?
Я босы,
Я ногі рэжу ў кроў...

Але ж так сэнс набуду.
Кранеца з месца дзень —
І пойдзе...
Веру ў цуды!

Вецер нешта спрабуе сказаць.
Як яго зразумець? Што спрабуе?

Жнівень хутка.
Жніво.
Будуць жаць...
Не, не хлеб, а — жыццё.
І жыву я
У гэтым ціхім чаканні жніва,
Прадчуванні,
Што вечнасьць прывеціць.

Вецер нешта спрабуе сказаць.
Вецер...
Вецер...

Я адлучу святло.
І я засну.
Магчыма.
Ах, колькі сноў прапушчана было.
Прычына
Таму адна... Ці дзве...
Не... Не было прычыны,
Бо пуста ў галаве.
Не спаў даўно.
Крычы мне,
Што я абсурд нясу,
А ён і не абсурдны.
Ну ўсё, давай засну,
Бо дзень яшчэ не Судны.

Дэпрэсія

Ну як мяне ты можаш зразумець,
Калі я сам сябе не разумею?
Не малады ўжо стаў,
Пачаў старэць.
І не гарыць душа, на жаль,
А тлее.
Я бегаць перастаў.
Я стаў навольна крочыць,
Начамі ў столь счарнелую глядзець...
А днём мне страіна пазіраць у вочы,
Бо што я ўбачу там?
Пакуту...
Смерць...

хвалі шчасця апазнаць,
родным для Прыроды стаць.
Бо хто злучаны з Прыгоствам,
абміне і камень востры.
А з кароннай кветкай Тур
узнясе цябе на мур:
станеш сцімбуровым творцам —
беларускім гордым горцам !

Сцімбур — парастак, сцябло, бадыль.
Тур — першы летапісны князь Тураўскага княства (X ст.)

Справядлівась — Бога ход

— Крывіць душою ты умееш?
— Пакуль што не — на баразне
я выраўняў усе крывулькі:
прамее саджанец, расце.
Крывіць душой — адказ бабулькі:
— Манюка ў сучы на хвасце.
— Ты ведай, што душа пад сэрцам.
А на сумленні ў хітруна
пустое бзыкае вядзерца —
нібыта ржавая струна.
Таму крывіць душой не плодна.
А Справядлівасьць —
Бога ход.
Без хітрасці мне жыць прыгодна:
не біць ілбом у слуп варот.

Не кукуе зязюля аж да ночкі ў гаі,
Ранкам трэлі не ладзяць
у садах салаўі.

Ноч патроху ўрывае па хвілінцы ад дня,
І дрыжыць золкім ранкам
над зямлёй цішыня.
Хіліць голаў калоссе пад цяжарам расы,
Упляліся валошкі ў пасму жытняй касы.

Дзе такое на свеце хараство
яшчэ ёсць:
Пазалотай на полі зіхаціць прыгажосць,
І блакітам кранае жаўцізну небакрай...
Патанае ў праменьнях
наш валошкавы край.

Яна... Яна... Ідзе...
І трэба з ёй змірыцца,
І трэба прывыкаць,
Бо я ж даўно адзін.
Што застаецца мне?
Да смерці прытуліцца.
Маліцца.
Амінь.

Ліпень прыліп да зямлі,
І людзі прыліплі,
Зламалі свае караблі...

Я крукнуў:
«Завостарны ў жніўня сярпы,
Лапаты і труны гатовы...
Давайце, вучыцеся плыць.
Патонем!»

І людзі пачулі мяне,
Вярнуцца ў вясну захацелі.
«Не», — восень сказала вайне!
Паспелі!

Ну, праўда, давай скажы:
Чаго ты такі пануры?
Табе надакучыла жыць?
Хаўтуры,
Ты верыш, сагрэюць цябе?
Ну, смешна! Ну, дзіўна! Хопіць
Лухту гэту ў сэрцы грэць.
Яна ж яго точыць і точыць.
А сэрца дзіравае — смерць.
Ты хочаш?
Ну, значыць тады памірай,
Што зробіш, калі няўдзячны.
Ах, ты хочаш яшчэ і ў рай?!
Задача.
Для раю расці й расці,
І слёз трэба выліць мора.
Вось крыж твой. Бяры. Ідзі.
Мы потым з табой пагаворым.

Я крышачку астыў. Зіма прыйшла.
Не да пытанняў пра вясну, каханне...
Вось белы снег. Хапае з ім святла.
Маўчанне...

Я штосьці зразумеў. Здаецца так. Ну, так.
Я зразумеў, што я вясной кірую.

Жнівень

Жнівень прыгаршчай, поўнай тугі,
На пакос кінуй спелыя росы.
Пад атавай прыціхлі лугі,
І жнівом ужо дыхае восень.

Перад дальняй дарогай буслы
Ціха будзяць самотныя ранкі,
І купаюцца чулыя сны
У серабрыстых туманах заранка.

Толькі яблык духмяністы пах
Асалодай аскамістай вабіць,
Ды ўзляціць устрывожаны птах,
Той, што роднаму полю не здрадзіць.

Ты скажаш мне: «Ты звар’яцеў... Дзівак...»
Сумую...

Сумую, што не хочаш зразумець,
Што кожны чалавек — дзіця паэта.
Калі не творца ты, то гэта — смерць...
Сусвета...

Прысніўся пацалунак пад дажджом —
Салодкі, нібы смак суніцаў.
А потым гром.
Бяжым з табой, ідзем...
Ізноў бяжым.
І час ужо спыніцца,
Але так добра нам пад гэты дождж.
Так добра нам...
Так добра...
Спіцца.

Стала холадна гэтым летам,
Бо на днях надмянілі вясну.
Не паэтамі лета апета —
Вершанплётамі з дна...
Патануў
На тым дне моцны верш,
І не будзе рыфма грэць
Ні цябе, ні мяне.
Графаман лета студзіць і студзіць.
І зіма валадарыць на дне.

Вясна цябе не будзе суцяшаць.
Вясна табе прыдумала пакуту:
Не бачыць сноў, але пра сны казаць,
Ды так казаць, каб сталі сны пачуты.

Каб сталі сны натхненнем для глухих,
Для тых, хто бачыць... Сэнс не разумее.
Для тых і тых. Для кожнага. Для ўсіх,
Хто толькі жне... А што? Калі не сее.

...Вясна — для сноў, якія больш не спяць,
Для тых, хто верыць: лета — для паэта!
І тым паэтам можа кожны стаць.
Як стаў вось ты — натхняльнік,
святач свету.

Тваё жыццё прыдумала вясну,
Тваё жыццё кіруе суцяшэннем.
Усё ж так проста: дай зіме заснуць,
Вясна — вясне, натхнёнаму — натхненне.

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Тураву і яго княству

Прыпыніла мяне Кветка,
Мілая сцімбюра дзетка:
— Прытулі, дружок, палашчы —
І не будзеш ты прапашчы.
Я з табой падрасту:
Нас пазнаюць праз вярсту.
Выказаўся і Лужок:
— Ведаем цябе, Спяшок.
З Кветкай стань на беражок —

Патроіць наробак!

— А шыла на мыла мяняецца?
— Не!
У доглядзе кожная жылка ў мяне
напятай струною і сёння звніць.
Настрой прамываецца ў кожную ніць...
Як лёгка аздаць, а лягчэй прамыняць —
і шыла на мыла, і родную кладзь —
на вытарчы выгады. Я ж — узаўлю
наробак бацькоў, каб назаўтра — люблю —
падвоіць, патроіць, намыліць хады,
каб шыла ўткнуць у міжрэб’е нуды —

і ёрзалі ўзмыленыя правады
па тых, хто на рыфмы ўскладае жмуты.

Эвалюцыя

Ля Зорак трапечы
Праменьчык ад Веча.
На Волі дарогі —
і выпрасталіся ногі!
З крутога павека
скаціліся слязінкі:
гадуе Чало Века
Нябёсаў Пражылкі.

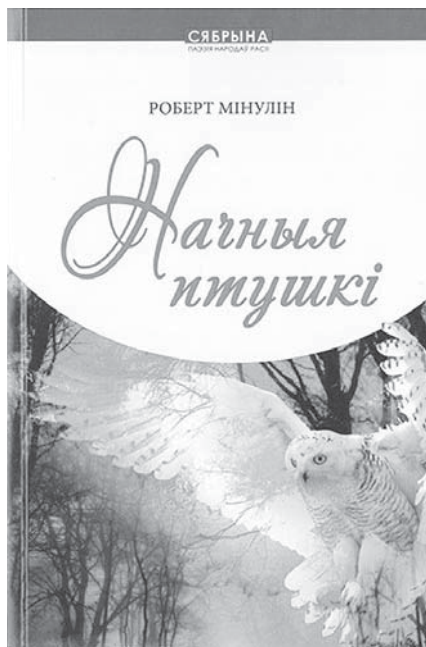
Фота Кастуся Дробава.

Паяднаць свет мастацкім словам!

Войны і палітычны рэзрух, напружанне ўсвядомасці грамадства, гібрыдныя націскі — свет напоўнены канцэнтрычнай злосці, варажнечы настолькі, што разрываюцца ў людзей сэрцы, нікнуць душы. Мастацкае слова як ніколі абавязана стаць лекамі дзеля мірнага суіснавання народаў і краін.

Узаемапавага — адна з галоўных рыс мастацкага перакладу, прадстаўлення паэтычных і праявістых адкрыццяў іншымі словам, іншай мовай. У Выдавецкім доме «Звязда» некаторы час назад нарадзілася кніжная серыя «Сябрына: паэзія народаў Расіі». Першым быў выдадзены зборнічак вершаў народнага пісьменніка Удмурці Вячаслава Ар-Сяргі «Ранішні вецер у акне». Пасля серыя «вандравала» па розных кніжных выдавецтвах: зараз у ёй усяго сем зборнікаў, а выдаўцы гэтай серыі, акрамя «Звязды», — «Мастацкая літаратура», Паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа. Па дарозе да чытача адной з кніг сваё плячо падставіў і «Белпрынт». Такі сёння час, што нешта можна зрабіць толькі супольна.

У 2019 годзе выйшла кніга «Карэнні сілу берагуць», дзе пад адной вокладкай у перакладзе на беларускую мову былі прадстаўлены творы паэтаў васьмі рэгіёнаў Расійскай Федэрацыі — Башкартастана (Шайхзада Бабіч, Мустай Карым, Зульфія Хананова), Дагестана (Амінат Абдулманава, Хізры Асадулаеў, Анварбек Култаеў, Сувайнат Кюрбекава, Шаміль Лутаў, Міясат Муслімава, Баху-Меседу Расулава), Кабардзіна-Балкары (Саліх Гуртееў), Калмыкіі (Эрдні Эльдышаў), Марый Эл (Святлана Грыгор'ева-Сато), Татарстана (Рэнат Харыс), Чачні (Адам Ахматукаеў, Пецімад Пецірава, Алвадзі Шайхіеў), Чувашыі (Валеры Тургай). Калі ўлічыць, што ў «дагестанскім раздзеле» кожны з паэтаў — прадстаўнік рознай нацыя-

нальнай літаратуры, то «Карэнні...» — маленькая планета, якая паяднала 14 нацыянальных паэтычных сусветаў Расіі.

Віктар Шніп працаваў над кнігай некалькі месяцаў. 86 вершаў — і кожны з іх як адкрыццё. Ведаю з размовы з Віктарам Анатольевічам, што працаваць над такой, няхай сабе і маленькай, анталогіяй было вельмі складана. «Трэба ж было ўнікнуць у розныя Сусветы, — дзеліцца развагамі перакладчык. — Рэната Харыса, народнага паэта Татарстана, я ведаў шмат раней. Хізры Асадулаеў, дагестанец, які стварыў карацінскую мову, — часты госць у нашым выдавецтве. Яго творы перакладаў на беларускую мову народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін, што таксама накладвала на мяне асаблівую адказнасць. Знойдзена сілы — я яшчэ вярнуся да пераўвасяблення вершаў паэтаў народаў Расіі на нашу родную мову. І зараз разумею, што прастора неверагодна шырокая. І ўспя-

мінаю, што зусім невыпадкова сябравалі нашы класікі з Давідам Кутульцінавым, Кайсынам Куліевым, Мустаем Карымам, Расулам Гамзатавым, Алімам Кешокавым... І меней вядомых паэтаў з нацыянальных літаратур заўважалі нашы беларускія перакладчыкі... У памяці — пераствораныя па-беларуску вершы саамскай паэтэсы Акцябрыны Воранавай...»

«Сябрына...», у якой, акрамя згаданага ўдмурцкага паэта, ды калектыўнага зборніка «Карэнні сілу берагуць», асобнымі кнігамі прадстаўлены Адам Ахматукаеў (Чачня), Валеры Тургай, Мішы Сеспель, Юры Семендэр (усе — Чувашыя), Роберт Мінулін (Татарстан), бачыцца сапраўдным праектам творчай дружбы, літаратурнай дыпламатыі, спробай расказаць беларускаму чытачу пра іншыя нацыянальныя літаратуры, паказаць шматлікі свет іншых народаў.

Вядома ж, серыя патрабуе развіцця, працы над ёю ўсё ж у межах аднаго кніжнага выдавецтва. Мо патраніраванне над «Сябрынай...» возьме на сябе Саюз пісьменнікаў Беларусі, дзе існуе секцыя мастацкага перакладу? Для шырокай дарогі гэтага творчага выдавецкага праекта патрэбна, несумненна, паўнаўвартасная праграма. Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур, які ўжо трынаццаць разоў быў праведзены ў Гродна, сведчыць, што ў нашай краіне ёсць розныя нацыянальныя дыяспары і народаў Расіі, якія аб'яднаны ў суполкі, грамадскія арганізацыі. Ці ведаюць яны пра серыю «Сябрына...»? Напрыклад, татары, якіх у Беларусі, згодна апошняму перапісу, — 8 445 чалавек. Ці чувашы, якіх, згодна перапісу 2009 года, у Беларусі, 1 277 чалавек. Альбо — мардвінцы, іх жыве ў нашай краіне 1276 чалавек. Ёсць у нас і ўдмурты — 481 прадстаўнік гэтай нацыянальнасці. І башкіраў у нас няма — па розных ацэнках ад 607 да 1200 чалавек...

Вядома ж, серыя патрабуе развіцця, працы над ёю ўсё ж у межах аднаго кніжнага выдавецтва. Мо патраніраванне над «Сябрынай...» возьме на сябе Саюз пісьменнікаў Беларусі, дзе існуе секцыя мастацкага перакладу? Для шырокай дарогі гэтага творчага выдавецкага праекта патрэбна, несумненна, паўнаўвартасная праграма. Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур, які ўжо трынаццаць разоў быў праведзены ў Гродна, сведчыць, што ў нашай краіне ёсць розныя нацыянальныя дыяспары і народаў Расіі, якія аб'яднаны ў суполкі, грамадскія арганізацыі.

Добра было б стварыць рэдакцыйны савет серыі — з прыцягненнем у яго склад прадстаўнікоў нацыянальных літаратур Расіі. Узнікае і пытанне, а ці ведаюць пра перакладную «Сябрыну...» у рэгіёнах Расійскай Федэрацыі? Так, былі невялікія інфармацыйныя публікацыі ў «Літаратурнай газетзе», дадатку «Союз» да «Российской газеты»... А вось ці стала выданне кніг «Сябрыны...» нагодай для абмеркавання ў дагестанскіх, чувашскіх, татарскіх, калмыцкіх, чачэнскіх літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных перыядычных выданнях? Літаратурная дыпламатыя, мастацкі пераклад, які яе «прасоўвае», патрабуюць руплівай працы, асэнсавання здзяйсненняў і з'яў. Тады і карысць з іх для дружбы, міральных зносінаў будзе высокая.

Мікола БЕРЛЕЖ

з пошты «ЛіМа»

Дзейсны сродак натхнення

Часта даводзіцца чуць скаргі на тое, што сучасная моладзь не чытае. Асабліва крыўдна ад дакораў настаўнікам літаратуры. Насамрэч, шмат залежыць ад настаўніка, ад таго, як ён можа зацікавіць творам, кнігай, увогуле творчасцю пісьменніка. Вядома, ён стараецца расказаць пра творцаў займальна, нечакана, каб дзеці запамнілі асноўныя біяграфічныя звесткі, асаблівасці стылю аўтара. Але ўсе памятаюць, што адзін у полі не воін. Хто дапаможа выкладчыку зрабіць так, каб навучэнцу захацелася не проста прачытаць кнігу, а пастарацца зразумець, што пісьменнік хацеў сказаць, сцвердзіць? Гэта сам аўтар!

Сустрэча з пісьменнікам — падзея не штодзённая, у нечым неардынарная, таму абавязкова застаецца ў памяці кожнага. У Мар'інагорскім аграрна-тэхнічным каледжы з навучэнцамі сустрэлася шмат сучасных паэтаў і пісьменнікаў. І кожная сустрэча была дзейным сродкам натхнення. Госці вучылі думаць, тварыць, здзяйсняць патаемныя мары, не спыняцца на дасягнутым, развіваць свае здольнасці (якія ёсць у кожнага, проста іх трэба адшукаць) і рухацца наперад, не спыняючыся перад цяжкасцямі. Можна сказаць, што яны вучылі чытаць. Не ў тэхнічным плане, а ў мастацкім — бачыць між радкоў.

Свет мастацкага слова не абмежаваны, таму іншы раз з дапамогай навучэнцаў самі аўтары бачылі новыя грані свайго майстэрства, даведаўшыся, што за асобнымі радкамі ўбачылі ці пачулі чытачы. Кожны раз госці ствараюць надзвычай шчырую, цёплую і рамантычную атмасферу. І навучэнцы не падводзяць: слухаюць, адказваюць на пытанні, прымаюць удзел у інтэрактыўных гутарках, фатаграфуюцца, бяруць аўтографы.

Сёлета пашчасціла прыняць у сябе творчую сям'ю — Людмілу Рублеўскую і Віктара Шніпа. Перш за ўсё, яны падкупілі сваёй шчырасцю. Віктар Анатольевіч пачаў выступленне з разважання

пра ролю кнігі ў жыцці кожнага чалавека і ў сучасным свеце ўвогуле. Паэт расказаў пра свой цікавы, напоўнены дзіцячымі прыгодамі, шлях у літаратуру. Ён адразу ж наладзіў кантакт з аўдыторыяй, бо добра ведае не толькі тое, што цікавіць сучасную моладзь, а і тое, чым напоўнены свет юнацтва. Адчула, чаго чакаюць ад гасцей навучэнцы, якія прыехалі з розных куткоў Мінскай вобласці, і Людміла Рублеўская. Яна раскажала, як у дзяцінстве часта бывала на Пухавіччыне, бо адсюль паходзіць род яе маці, чытала свае вершы, звярнула ўвагу на цікавыя гістарычныя факты, бо падарожжы ў часе і экскурсы ў мінулае прысутнічаюць амаль ва ўсіх творах пісьменніцы. Чытачы адчулі адносіны аўтара да сваіх герояў, убачылі вобразнасць і арыгінальнасць пісьма, пачулі класічную беларускую мову. Асабліва захапляльным атрымаўся апавед Людмілы Іванаўны пра свайго любімага героя — Пранціша Вывіча.

Такія сустрэчы становяцца не проста арыенцірам на добрыя справы, а застаюцца

Фота з сайта wikimedia.org.

ў памяці як жыццёвыя ўрокі. Урокі, на якіх дасціпна і проста расказаюць пра таямніцы сапраўднага кахання і шчырага сяброўства, адданасць роднаму краю, глыбокую павагу да бацькоў і сваякоў, мілагучнасць беларускай мовы, вялікі талент беларускага народа. Гэта ўрокі, падчас якіх творчасць літаратуры знаходзіць водгук у душах маладых людзей. Урокі, пасля

якіх творчыя пасылы аўтараў мабілізуюць найлепшыя якасці чытачоў. І тады лягчэй знаходзіцца неабходнае разуменне пра добрае і дрэннае, сапраўднае і штучнае, імгненнае і вечнае.

Алена СВІРЫДАВА,
выкладчыца
Мар'інагорскага
аграрна-тэхнічнага каледжа

Сустрэчы, прэзентацыі, акцыі

Літаратурнае жыццё Гомельшчыны: што адбывалася апошнім часам, якія падзеі сталі галоўнымі і чаго чакаць у бліжэйшы перыяд? Для чытачоў «ЛіМа» сабралі асноўнае. Дарэчы, хутка Дзень беларускага пісьменства. Анонсы знакавай падзеі таксама знойдуцца ў матэрыялах.

У гонар Янкі Купалы

Творы класіка беларускай літаратуры прагучалі ў скверы імя Янкі Купалы. Да юных і дарослых гамяльчан на паэтычным свяце, якое адбылося каля помніка творцы ў абласным цэнтры, звярнуўся член Савета Гомельскага абласнога аддзялення СПБ, ганаровы член пісьменніцкай суполкі, вядомы беларускі паэт

Міхась Болсун падчас паэтычнага свята.

Міхась Болсун:

— Творчасць Янкі Купалы — невычэрпная крыніца духоўнай сілы нашага народа. Са школьнай парты мы ведаем яго вершы, яны натхнялі многіх пісьменнікаў. А спектаклі па яго творах у праграме тэатраў і сёння. Упэўнены, што пройдуць стагоддзі, а імя нашага песняра будзе жыць у сэрцах і ў памяці пакаленняў беларусаў. Любіце роднае слова, любіце родную зямлю і свой край, які даў вам жыццё!

У гарадскім скверы сабралася нямала тых, хто любіць творчасць класіка. Вучні школ, студэнты мясцовых ВНУ чыталі вершы, спявалі песні на словы Купалы, прэзентавалі свае малюнкi па п'есах і паэмах аўтара. Для самых маленькіх была праведзена цікавая віктарына.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

«Дарога да святыняў»: напярэдадні старта

Штогадовая міжнародная навукова-асветніцкая экспедыцыя «Дарога да святыняў» з Благатным агнём ад Гроба Гасподняга сёлета ў дваццаць дзявяты раз адправіцца праз многія гарады і вёскі Беларусі ў сталіцу Дня беларускага пісьменства — у старажытны Добруш. Але пазнаёміцца з некаторымі яе ўдзельнікамі і планами правядзення гамяльчане змаглі ўжо цяпер: у абласной універсальнай бібліятэцы імя У. І. Леніна адбылася сустрэча з актывістамі будучай экспедыцыі.

Ігар Шаладонаў, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук, Вадзім Спрыначан, паэт і перакладчык, а таксама Аляксандр Лабада, журналіст і фотамастак, зрабілі невялікую прэ-

зентацыю асенняй падзеі. У цэнтры ўвагі была гісторыя экспедыцыі, яе ўдзельнікі і запамінальныя моманты вандровак з Благатным агнём. Госці адказалі на пытанні навучэнцаў і дарослых. Аляксандр Лабада прадэманстраваў найбольш цікавыя здымкі з мінулых экспедыцый, а Вадзім Спрыначан, які нарадзіўся ў Гомелі, прачытаў нямала сваіх вершаў і твораў бацькі — Браніслава Спрыначана. У цікавай і пазнавальнай сустрэчы бралі актыўны ўдзел творцы Гомельскага абласнога аддзялення СПБ на чале са старшынёй Уладзімірам Гаўрыловічам.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

Вялікае шчасце

Незвычайныя падарункі пісьменнікам Гомельшчыны падрыхтаваў Савет абласнога аддзялення СПБ. Нядаўна ў суполцы стартавала акцыя «Скажы дзякуй літаратару», сэнс якой — сказаць добрае слова пісьменнікам за іх актыўную творчую і грамадскую працу, а таксама ўручыць падарункі ад юных чытачоў. Гэта малюнкi, зробленыя вучнямі агульнаадукацыйных школ вобласці па матывах твораў гомельскіх пісьменнікаў у рамках трэцяга абласнога конкурсу «Вясёлка над Тураўскай зямлёй», прысвечанага 140-годдзю з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа, ХХІХ Дню беларускага пісьменства ў Добрушы.

Першымі словы падзякі старшыні абласнога аддзялення СПБ Уладзіміра Гаўрыловіча пачулі ў свой адрас літаратары, якія шмат працуюць з падрастаючым пакаленнем, ладзяць нямала сустрэч, дзесяцца вопытам з творчай моладдзю: паэт і перакладчык Міхась Болсун і паэтэса і прэзаік Ганна Атрошчанка. Дарэчы, Ганна Мікалаеўна атрымала ад юных прыхільнікаў сваёй творчасці больш дваццаці малюнкаў па матывах сваіх вершаў, апавяданняў і казак.

— Вельмі радасна, што нашы творы дзеці прачыталі, прапусцілі праз сваю душу, а пасля намалявалі тое, што яны адчулі, што ім спадабалася. Для творцы такі водгук на твор — вялікае шчасце, — адзначыў Міхась Болсун.

Толькі сёлета на конкурс прыслалі малюнкi больш чым паўтысячы юных чытачоў, з іх фіналістамі сталі каля 40 мастакоў, якія атрымалі спецыяльныя дыпламы. З малюнкаў у Гомелі і вобласці ладзяцца выстаўкі, некаторыя з іх, безумоўна, аздобяць старонкі будучых кніг пісьменнікаў-гамяльчан. А ўладальнікам гран-пры і першага месца конкурсу арганізатары чакаюць на Дні беларускага пісьменства, дзе ім будучы ўручаны кнігі з аўтографамі вядомых пісьменнікаў Гомельшчыны. Пераможцы, якія занялі другое і трэцяе месцы, узнагароды атрымалі ва ўстанове адукацыі.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

З любоўю да роднага Добруша

З літаратурна-музычнай канцэртнай праграмай «Добруш — сталіца Дня беларускага пісьменства» ў абласной універсальнай бібліятэцы выступілі член СПБ, кіраўнік народнага літаратурна-паэтычнага клуба «Натхненне» (працуе на базе Добрушскай цэнтральнай раённай бібліятэкі) Людміла Яськова і мясцовы бард Аляксей Скачкоў.

Канцэртная праграма стала ўвасабленнем разважанняў на тэму вайны, маці, аб праблемах сучаснасці. Важныя для кожнага чалавека тэмы склаліся ў

шматколерную карціну малой радзімы, імя якой — Добруш. Абодва выступы вельмі любяць свой раённы цэнтр. Паэтка Людміла Яськова, напрыклад, нарадзілася ў Расіі, але ў 1964 годзе яе сям'я пераехала ў Добруш. Творца сэрцам прыкіпела да гэтага старажытнага гарадка. Апошнія больш за два дзесяткі гадоў працуе ў Добрушскай цэнтральнай раённай бібліятэцы, клопаціцца пра самадзейных аўтараў. І сама піша: выдала некалькіх зборнікаў паэзіі для дарослых і дзяцей, сярод якіх — «Званы душы» і «Сонечны зайчык».

Аляксей Скачкоў — добрушскі аўтар-выканаўца, ўдзельнік і лаўрэат многіх творчых конкурсаў. Нядаўна ён атрымаў бліскуючую перамогу на міжнародным конкурсе «Верны, Айчына, табе» і стаў лаўрэатам абласнога этапу рэспубліканскага фестывалю-конкурсу бардаўскай песні «Кветкі Вялікай Перамогі», чым вельмі парадаваў сваіх землякоў. Дарэчы, Людміла і Аляксей — актыўныя ўдзельнікі шматлікіх музычна-паэтычных свят, творчых сустрэч з паэтамі Беларусі і Расіі.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

«Бураціна» запрашае...

У аддзеле абслугоўвання вучняў 1—5 класаў Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна, якім кіруе Наталля Нікіціна, ўсё лета бурліць жыццём. Тут працуе літаратурная гасцёўня «Бураціна», дзе ладзяцца творчыя сустрэчы з гомельскімі пісьменнікамі. Такія імпрэзы, на думку загаловаў, дапамагаюць дзецям не толькі зразумець існасць чалавечага жыцця, адчуць асалоду ад роднага слова, але і па-асабліваму выходзяць, адкрываюць «дзверы» ў родную прыроду і навакольны свет.

Ганна Атрошчанка ў літаратурнай гасцёўні «Бураціна».

Нядаўна ў «Бураціне» адбылася сустрэча з Ганнай Атрошчанкай. Беларуская пісьменніца і казачніца крыху расказала пра сябе, прачытала новыя творы, якія дужа спадабаліся дзецям, адказала на іх шматлікія пытанні. Маленькія чытачы з гомельскай сярэдняй школы № 24 прачыталі яе вершы на беларускай мове. На развітанне зрабілі калектывны фотаздымак, а дзеці папрасілі, каб у хуткім часе Ганна Мікалаеўна зноў пазнаёміла з новымі казкамі.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

Дзякуй, пісьменнік!

Іна Спасібіна.

У гомельскай бібліятэцы-філіяле імя І. Мележа прайшла сустрэча з паэтэсай, лаўрэатам абласной літаратурнай прэміі імя Кірылы Тураўскага Інай Спасібінай. Шчырая размова пакінула ў душах чытачоў незабыўны след. Пра гэта сведчаць і радкі пісьма, якое днямі прыйшло ў Савет абласнога аддзялення СПБ: «Вельмі хочам падзякаваць Спасібінай Іне Мікалаеўне за выдатную сустрэчу з навучэнцамі 8-х класаў гімназіі № 14 г. Гомеля, якая прайшла на базе бібліятэкі імя І. Мележа. Светлы, добры, чысты, выдатны чалавек, цікавая паэтка, вершы якой напісаны сэрцам. На сустрэчы панавала атмасфера дабра, чысціні, узаемаразумення. Паэзія Іны Мікалаеўны пранікліла васьмікласнікі і педагогі, якія прысутнічалі на сустрэчы з гэтай выдатнай жанчынай, самабытнай паэткай, чалавекам з цікавым лёсам. З павагай, настаўніца Жадэйка Жана Фёдарэўна і навучэнцы 8-х класаў гімназіі № 14 г. Гомеля». Ад сябе скажам: вельмі прыемна, калі такія водгукі прыходзяць у адрас сучасных літаратараў.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

Фота дасланы аўтарамі

Зачараваны зямлёй беларускай

Цішыня ды супакой

У глыбіні лесу на беразе густа парослага става вечны спакой знайшоў адзінокі човен. Пераплеценае галлё восеньскага хмызняку, што акружае гэтую цёмную запруду, ані праменьчыка ў свае нетры не прапускае, а прадзіраўленае і сцягае багавіннем днішча лодкі даўно апусцілася пад ваду. У паветры пануюць цішыня і холад... Менавіта гэтай карцінай сустракае глядачоў юбілейная выстаўка Мікалая Ісаёнка «Грані майстэрства», што працуе ў новым корпусе Нацыянальнага мастацкага музея. Работа «Пейзаж з лодкай» 1978 года, так бы мовіць, адна з хрэстаматыйных, а ўсё ж мае, чым вас здзівіць.

Нягледзячы на ўяўную прастату, карціна нашмат складаней, чым можа падацца на першы погляд. Так, сюжэт яе цудоўным чынам пераклікаецца з сюжэтам іншага жывапіснага палатна — карцінай «Лодка» 1887 года за аўтарствам Клода Манэ, заснавальніка імпрэсіянізму і аднаго з найважнейшых аўтараў у выяўленчым мастацтве. Дасведчанія чытачы запярэчаць: «Гэтых чаўноў гісторыя мастацтва зазнала незлічоную колькасць, прычым тут Манэ?» Сапраўды, шматлікія лодкі, катамараны і плавальныя збудаванні большых памераў рэгулярна сустракаюцца на работах мастакоў з усяго свету...

І тым не менш прозвішча французскага майстра згадана тут невыпадкова. Па-першае, беларускі мастак не хавае сваёй закаханасці ў творчасць Манэ. Да таго ж Мікалай Іосіфавіч ніколі не прамінае магчымасць нагадаць аб тым вялікім уплыве, які аказала на яго дзейнасць імпрэсіяністаў наогул. Па-другое, «Лодка» належыць да ліку работ, створаных ў так званы «жыверніскі перыяд». У мястэчку Жыверні, што на Поўначы Францыі ў Нармандыі, Клод Манэ пражыў агулам каля сарака гадоў. За гэты час ім было напісана безліч карцін і створана яшчэ большая колькасць эскізаў, якія праславілі вёску на ўвесь свет.

Жыверні — паселішча невялікае нават сёння, а ў часы імпрэсіяністаў — і пагатоў. Легендарнага мастака гэта зусім не напужала, і ён пачаў маляваць наваколле. Так нарадзіліся знакамітыя пейзажныя серыі з ідэнтычнымі сюжэтамі. Захоўваючы кампазіцыю, але змяняючы пры гэтым колеравыя спалучэнні і манеру пісьма, мастак здолеў дамагчыся дзіўнага эфекту: адны і тыя ж аб'екты на розных карцінах ўспрымаліся зусім па-рознаму, неслі розны настрой. Гэткімі ж прынцыпамі кіруецца і Мікалай Ісаёнак, жывапісуючы ўжо сваё «Жыверні»: у мінулым Чарневічы, адкуль родам, а цяпер Калодзішчы, у якіх жыве.

Словам, шукаць паралелі паміж двума аўтарамі — французскім класікам і сучасным беларускім мастаком — справа, як бачна, не такая і бессэнсоўная. Дарэчы, паколькі ў Францыі Мікалай Іосіфавіч дакладна быў у ў Жыверні таксама прыпыняўся, можна з упэўненасцю сцвярджаць, што адпаведны

«Снег сходит», 2018 г.

жывапісны цыкл яму знаёмы. Імаверна, трапілася на яго вочы і жыверніская «Лодка». Такім чынам, сувязь паміж работамі, як вы можаце ўпэўніцца, невыпадковая, хоць і не зусім відавочная. Але важней тут іншае... Галоўнае, што імпрэсія, зафіксаваная ў тых карцінах, вельмі блізкая.

Беларускае Жыверні

Захапленне творчасцю імпрэсіяністаў (і Клода Манэ ў асаблівасці) напраўду заўважна паўплывала на станаўленне Мікалая Ісаёнка як мастака, адбілася нават на стылістыцы назваў яго работ. У экспазіцыі «Грані майстэрства» апроч ін-

Так, некаторыя пабудовы пастаянна змяняюць прапорцыі, а ў асобных выпадках страчаюць цэлыя паверхі. Але замыслу тое ні кроплі не перашкаджае, ды нават наадварот — працуе на яго карысць. Аўтар не імкнецца зафіксаваць усё з фатаграфічнай дакладнасцю, часта малюе не з натуры, а па эскізах.

Вось вам і яшчэ адна важная рыса творчага метаду беларускага майстра, якая родніць яго з французскімі папярэднікамі. Па падобным прынцыпе, скажам, часцяком ствараў свае серыі неаднаразова памянуты тут Клод Манэ (пра яго больш ні слова). Такі падыход дазваляе не лічыцца з «матэматыкай» і пісаць па памяці, факусіруючы ўсю сваю ўвагу на імпрэсіі, настраёваці будучай карціны. Гэтакім чынам палатно за палатном нама-

«Званочки», 2000 г.

шага прадстаўлены і буйныя палотны з калодзішчанскага (назавем яго так) цыкла. Работы «Майскае воблака. Калодзішчы» (2020), «Маладзік» (2021), «Калодзішчы» (2022), «Калодзішчы. Зімовая імжа» (2022), «Новыя Калодзішчы» (2022) выклікаюць асацыяцыі з серыямі «Дарога ў Жыверні зімой» (1885) ці «Раніца на Сене поблізу Жыверні» (1897).

Загарадная «рэзідэнцыя» Мікалая Іосіфавіча фігуруе і на некаторых іншых творах. Паводле ўласнага прызнання мастака, від, занатаваны на большасці з іх, амаль паўтарае від з акна яго калодзішчанскага дома. У сувязі з гэтым цікава прасачыць, як адзін і той жа сюжэт пераўвасабляецца ў розных палотнах.

ганнямі Мікалая Ісаёнка на свет нараджаецца жывапісны летапіс мінскага прыгарада, і ў гісторыю сусветнага выяўленчага мастацтва хутка ўвойдзе новае Жыверні — беларускае.

Зачараваны імгненнем

Хаця еўрапейскія імпрэсіяністы для Ісаёнка, безумоўна, важны пункт апоры, з гэтага ні ў якім разе не вынікае, што іншых у яго няма. Іначай можна было б казаць аб перайманні, што было б больш чым несправядліва. Мікалай Іосіфавіч добра арыентуецца ў сусветным жывапісе. Важнай крыніцай натхнення для яго сталі і рабо-

«На летнім лузе», 2003 г.

ты народнага мастака, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Віталія Цвіркі (зрэшты, Віталь Канстанцінавіч таксама не пазбег уплыву французскай кагорты). Ісаёнак не толькі называў сябе паслядоўнікам Цвіркі, а і сапраўды шмат узяў ад старэйшага калегі.

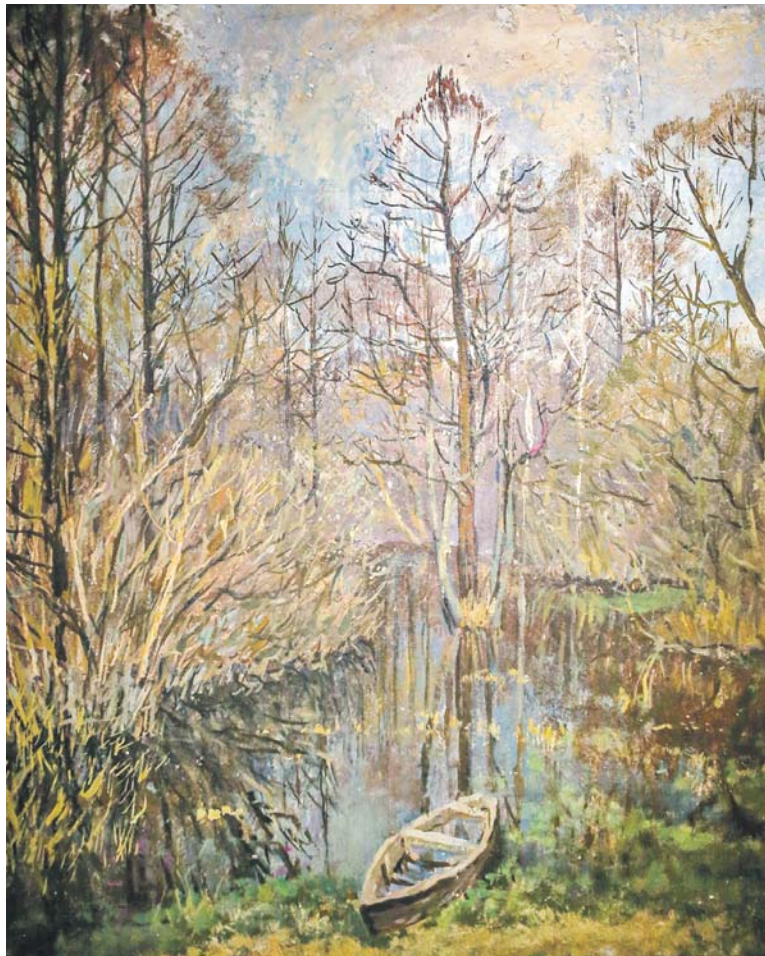
Нібыта прапітаная адзіным духам, асобныя творы аўтараў выяўляюць дзіўнае падабенства. Абодва мастакі з вялікай пяшчотай і замілаваннем выпісваюць родныя краявіды (дарэчы, менавіта «Пяшчота зямлі беларускай» называлася адна з выставак Ісаёнка мінулых гадоў). Асабліва адчувальнай блізкасць паміж творцамі становіцца, калі разглядаеш дробнафарматныя пейзажы, прэзентаваныя гэтымі днямі. Зрэшты, не пейзажам адзіным жывы чалавек... Усё ж такі актуальная экспазіцыя ў памяшканнях новага корпуса Нацыянальнага мастацкага музея прэтэндуе на ўсёабдымны пагляд.

Хаця Мікалай Ісаёнак вядомы большай часткаю дзякуючы малюнкам прыроды, усіх «граней» яго майстэрства не пералічыць.

Плённа працуе мастак і ў жанры нацюрморта («Званочки», 2000), выходзілі з-пад яго пэндзля і сюжэтныя палотны з выявамі людзей («Васільковая пара», 1987), і архітэктурныя пейзажы («Няміга», 2019). Позняя творчасць жывапісца ўсё больш лірычная, у адрозненне ад манументальных палотнаў ранейшага часу. Малады Мікалай Ісаёнак, апроч названых ужо аўтараў, навявае асацыяцыі з маладым жа Міхаілам Савіцкім альбо ў пэўных выпадках нават з радыкальным Аляксандрам Кішчанкам...

Дзіўна назіраць за тым, як чыста жывапіснымі сродкамі Мікалаю Ісаёнку ўдаецца дакладна перадаць той няўлоўны флёр асяроддзя, перад якім нават мова часам бяссільна, бо звычайна ў такіх выпадках кажуць: «Словамі не выкажаш». І такіх вась «невымоўных» імгненняў «зачараваны» мастак (папярэдняя выстаўка несла назву «Зачараваны імгненнем») набіраў ужо ўражальную колькасць. Няхай жа і далей збіраюцца яны на радасць удзячным прыхільнікам!

Бернард ЗАТЫЛКІН

«Пейзаж з лодкай», 1978 г.

Думаць колерам

Тры тыдні адводзілася на працу выстаўкі «Прысвячэнне» Аляксандра Касцючэнка. Экспазіцыю, якую стварылі сумесна з Беларускаю асацыяцыяю мастакоў у рамках праекта «Класікі — Сучаснікі», можна ўбачыць да 31 ліпеня. Яна размяшчалася ў сценах Гарадской мастацкай галерэі твораў Леаніда Шчамялёва. Такім чынам, у прыхільнікаў яго творчасці ёсць магчымасць паглядзець на Сан Саныча — а менавіта так у Вялікім тэатры называлі знакамітага сцэнографа — з зусім іншага ракурсу.

Аляксандра Касцючэнка (1958—2019) большасць беларусаў (і не толькі) ведае як тэатральнага творцу: з 2001 па 2008 год ён працаваў галоўным мастаком у Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага, а з 2009 па 2019 год — на той жа пасадзе ў Вялікім тэатры оперы і балета. Яшчэ раней працаваў бутафорам, мастаком-скульптарам, начальнікам вытворчасці... Глыбока вывучыў і вытворчасць дэкарацый, і тэхнічныя магчымасці сцэны.

Шмат зрабіў і ў жывапісе. Гэтая старонка творчага лёсу майстра не такая вядомая, і менавіта ёй прысвяцілі выстаўку ў галерэі Шчамялёва. Аднак тэатральны бок жыцця Аляксандра Касцючэнка не маглі абысці ўвагай, таму змясцілі ў рамках выстаўкі некалькі афіш («Тоска», «Аіда», «Макбет»), фота з элементамі сцэнаграфіі опер «Набука» (2010), «Сівая легенда» (2012), «Царская нявеста» (2015), а таксама макет да апошняга з вышэйназваных спектакляў. Ужо толькі гэтыя

невялікія фрагменты даюць уяўленне пра тое, на што была здольна фантазія мастака. Аляксандр Касцючэнка часта гаварыў: «Тэатр — мае жыццё, мой другі дом». І ён з'яўляўся адным з тых, хто ствараў гэты дом. Здаецца, быў шчаслівы ў гэтым, але шкадаваў, што не меў на жывапіс столькі часу, колькі хацеў бы.

Жывапіс — найвышэйшая кропка ўнутранага свету мастака. Так лічыў творца. На выстаўцы «Прысвячэнне» прэзентуюцца карціны за перыяд з 1990 па 2019 год. Жанры розныя: ад нацюрморту да сюжэтных работ філасофскай накіраванасці. Усяго ў экспазіцыі — 17 твораў.

— Я добра ведала Аляксандра Аляксандравіча, — адзначыла першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў, мастацтвазнаўца Наталія Шаранговіч. — Аднак калі чалавек сыходзіць, пачынаеш пераглядаць свае стасункі з ім, асэнсоўваць сустрэчы, якія часцей успаміна-

юцца, з нейкім зусім асаблівым пачуццём. Да таго ж прызнаюся: да гэтага часу не бачыла жывапісу Аляксандра Касцючэнка. Гэта дзіўнае адкрыццё. Мастак маштабнага мыслення ў тэатры, ён і ў жывапісе быў такім. Нават у нацюрморце — здавалася б, такая простая, немудрагелістая тэма — ён усё роўна разважаў маштабна, прасторна. Гэты творца ўмеў думаць колерам, і колер у яго адкрыты і смелы.

Сапраўды, першае, што кідаецца ў вочы пры знаёмстве з большасцю работ, — насычанасць і багатая палітра. Яркія і адначасова прыглушаныя колераў, экспрэсія і ў той жа час спакой, які адчуваецца ў большасці кампазіцый... Такіх мастакоў трэба ўспамінаць і пра іх варта нагадваць. Для гэтага і створаны праект «Класікі — Сучаснікі». Між тым выстаўку «Прысвячэнне» падрыхтавалі не толькі музейшчыкі і калегі мастака. Удзельнічаў і яго сын — вядомы скульптар Канстанцін Касцючэнка. Гэта таксама наклала пэўны адбітак на яркасць і пачуццёвасць выстаўкі.

Вядома, напрыклад, што адна з карцін, «Асмалоўка» (2017), —

гэта фрагмент майстэрні Аляксандра Касцючэнка: частка акна, герань, лімон да чаю і ключ ад дзвярэй... Вельмі шчыра і пранікліва — тое, чаго не хапае многім нацюрмортам сучасных мастакоў. У гэтым жанры трэба быць выключна тонкім назіральнікам, і Аляксандру Касцючэнку, якому вельмі часта даводзілася працаваць з прасторай, буйнымі формамі, гэта ўдалося. Яскравыя прыклады — «Нацюрморт з лімонамі» (1991), «Бутэлькі» (2017), «Кветкі запозненыя» (2018)...

Найбольшую цікавасць выклікаюць філасофскія творы. Сярод іх — «Гром нябесны» (2001), прысвечаны трагедыі на Нямізе 1999 года. Апошняя работай аўтара стала «Тайная вячэра» (2019) — палатно без аўтографу. Бачна, што яно не скончана, аднак задума і спосаб увасаблення зразумелыя. Кампазіцыі мастака патрабуюць удумлівага гледача, які не мітусіцца і не імкнецца рабіць паспешныя высновы, таму раім паразважаць пра існасць каля, напрыклад, незвычайных «Дрэў жаданняў» (творы 1996 года) Аляксандра Касцючэнка.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«Лес спазнанняў», 2019 г.

«Асмалоўка», 2017 г.

Заслужана вядомая і незаслужана невядомая

170 год таму, 11 ліпеня 1852-га, у маёнтку Баландзічы (цяпер вёска ў Іванаўскім раёне, а ў той час знаходзілася на тэрыторыі Кобрынскага ўезда Гродзенскай губерніі) нарадзілася славутая мастачка еўрапейскага маштабу Марыя Магдалена Эліза Бутаўт-Андрэйковіч, чыё імя вядома хіба што тым адзінкам, якія цікавяцца культурнай спадчынай роднага краю. Няшмат звестак удалося сабраць і аўтару гэтых радкоў.

Бацькі мастачкі належалі да сярэднезаможнай маянтковай дваранскай каталіцкай сям'і старажытнага роду Бутаўт-Андрэйковічаў (герб «Грыф»). Яны паходзілі са старажытнага дваранскага роду, прадстаўнікі якога займалі мясцовыя земскія пасады.

Хрышчэнне немаўляці адбылося ў Янаўскай Рымска-Каталіцкай прыходскай царкве 21 ліпеня. Дзяцінства Марыя Магдалена Эліза правяла ў тых жа родных Баландзічах. А ў 12-гадовым узросце была вымушана змяніць месца жыхарства. Справа ў тым, што ў 1864 годзе яе бацьку царскія ўлады выслали ў Пензенскую губерню за ўдзел у паўстанні 1863 года. Яшчэ праз тры гады сям'я пераехала ў Рыгу. Пачынаючы з 20-ці гадоў, дзяўчына ўшчыльную занялася жывапісам, хаця жывазацікавілася ім яшчэ ў 12. Спачатку вывучала яго ў махаў Аляксандра Лізен-Маўэра і Макса Адама ў Рызе. Затым некаторы час жыла і тварыла ў Італіі ў манастыры, дзе экспанавала свае першыя карціны.

Жыла то ў Варшаве, то ў сваім маёнтку Гарнастаевічы пад Ваўкавыскам (Гродзенскі павет), што перадаў ёй у спадчыну бацька, які валодаў маёнткамі не толькі ў Баландзічах. Бутаўт-Андрэйковіч дэбютавала пасля вяртання з Італіі ў 1876-м у польскім Кракаве, дзе выставіла карціну «Ян

Каханюўскі над астанкамі Уршулкі». З 1878 да 1888 года яе работы нязменна экспанаваліся ў Варшаве, дзе яна, пачынаючы з 1881-га, вяла мастацкія курсы для жанчын. У Гарнастаевічах яе часта наведвалі мастакі Станіслаў Жукоўскі і Станіслаў Дыбоўскі, чые карціны (у тым ліку партрэты сям'і Бутаўт-Андрэйковічаў) меліся ў палацы.

Працавала пераважна ў гістарычным жанры, а таксама стварала карціны на рэлігійныя сюжэты: «Ян Каханюўскі над астанкамі Уршулкі» (1876), «Кардынал Ян Медычы з Пампеніем Лаэтам на рымскіх раскопках» (1877), «Хрыстос вылучае сляпога» (1878), «Лакетак у гроце» (1881), «Міласэрнасць каралевы Ядвігі» (1884) і інш. Яе твор «Лакетак у гроце» захоўваецца ў Нацыянальным музеі ў Кракаве.

З моманту экспанавання «Яна Каханюўскага...» гэтая і наступныя работы нязменна выклікалі вялікую цікавасць з боку крытыкаў і прэсы. «Я быў здзіўлены, калі ўбачыў жаночае імя пад адной з цальнейшых карцін апошняй выставы "Кардынал Джованні Медзічы і Пампониус Лаetus на рымскіх раскопках", — пісаў у 1878 годзе рэцэнзент найаўтарытэтнейшага ў Польшчы часопіса «Тыгоднік ілюстраваны». — Падобныя кампазіцыі выключна рэдка выходзяць з-пад далікатнай жаночай рукі. Гэтая карціна сведчыць пра грунтоўнасць школы і яе правільнае практычнае прымяненне». Падобныя водгукі атрымлівалі і многія іншыя яе работы. У прыватнасці, падкрэслівалася, што яна «безумоўна аўтарытэт», што малое «з нязвычайна сілаю і валодае тэхнікай», што «сярод кабэт польскіх, якія прысвячаюць сябе жывапісу, займае неаспрэчнае першае месца». У сваю чаргу Генрых Струвэ змясціў рэпрадукцыю «Міласэрнасць св. Ядвігі» ў альбоме, прысвечаным найвыдатнейшым польскім жывапісцам. Аўтарам біяграфічных звестак пра Бутаўт-Андрэйковіч быў Войцэх Герсан, які ўхваляў выбар мастацкай тэмы і вялікае майстэрства выканання, а таксама жывасць фарбаў і эффект святленняў.

Марыя Магдалена Эліза Бутаўт-Андрэйковіч займалася таксама асветніцкай дзейнасцю і філантропіяй.

«Лакетак у гроце», 1881 г.

Стала адной з першых збіральніц аб'ектаў беларускага народнага мастацтва.

Паводле Рыжскага мірнага дагавора (1921) вёска Гарнастаевічы ўвайшла ў склад Беластоцкага ваяводства, а сама Марыя Магдалена Бутаўт-Андрэйковіч стала грамадзянкай міжваеннай Польшчы. З-за хваробы вачэй у канцы 1880-х гадоў спыніла сваю творчую дзейнасць. У 1907 годзе стала членам Літоўскага таварыства мастакоў у Вільні (Расійская Імперыя).

Памерла ў чэрвені 1933 года ў маёнтку Гарнастаевічы ў 80-гадовым узросце. Пахавана ў маёнтку Поразава Беластоцкага ваяводства (Польшча), які таксама належаў Бутаўт-Андрэйковічам, каля магіл прадстаўнікоў свайго роду. На жаль, на радзіме мастачкі пакуль няма ніводнай рэпрадукцыі яе карцін. Але ёсць спадзяванне, што неўзабаве з'явіцца.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

«Робил попъ Ананія»

У Кіева-Пячэрскай лаўры вечны спачын знайшоў і пінскі князь Фёдар Яраславіч. Эпітафія сведчыць: «...широкиш панства ...отдедичивши, мною сиял я знатностью». Хоць, па праўдзе кажучы, нічым асаблівым ў параўнанні з іншымі, хто пахаваны тут, не вызначыўся. Хіба што «знатностью Ананія». Бяда толькі, што пра гэтага майстра дробнай пластыкі канца XV — пачатку XVI стст. у асноўным ведаюць толькі спецыялісты. Ды і то шмат хто з іх сцвярджае, што творчасць яго — дасягненне старажытнарускай дробнай пластыкі. Аднак паметкі ж на знойдзеных творах: «зроблена...», «робил» сведчаць, што Ананія ў сённяшнім паняцці быў беларусам.

Але ўзнікае пытанне: а прычым тут Фёдар Яраславіч? А прытым, што ў Пінску ён княжыў паміж 1499—1522 гадамі. Паколькі дакументальных сведчанняў не засталася, то мяркуюцца, што Ананія, Навоша, іншыя майстры працавалі над сваімі творамі ў гэты перыяд. Дзе ж нарадзіўся Ананія, калі памёр — невядома. А як жыў і працаваў, паспрабуем рэканструюваць.

Сюжэты, «пасеяныя» на дошках

Усе поры года любіў ён, але вясну, бадай, як ні адну іншую. З кожным прыходам яе адчуваў новы прыліў сіл. Забывалася, колькі гадоў за плячыма. Верылася — усё галоўнае і лепшае яшчэ наперадзе. Кожнае чарговае «нараджэнне» прыроды абяцала столькі вабнасці, рыхтавала гэтулькі здзяйсненняў задум, планаў. Неяк трэба было б уладкаваць і асабістае жыццё. Не хадзіць жа ўвесь час бабылём-непрыкаянцам. Апошнім часам пачаў заўважаць, што яго так і цягне да чужых дзяцей.

Асабістае жыццё... А хіба творы яго — не часцінка, прытым прыкметная, асабістага? Ці не прыносяць яны задавальнення, усведамлення нямарнасці знаходжання на гэтым свеце? Хіба не ўкладвае ён у кожны сюжэт, узноўлены на дошцы, душу сваю?

Дрэва даўно мела для яго тую магічную сілу, перад якой заўсёды хочацца на калені становіцца. Здзіўляючыся, якая ўладная сіла ў гэтым пастаянным прыцягненні. Адначасова яно надавала ўпэўненасці. Працуючы над новым творам, заўсёды трапляў у нейкі іншы, аднаму яму вядомы свет. Чыстая дошка становілася полем, якое хацелася засеяць шматлікімі сюжэтамі.

Уваходжанне ў загадкавы свет пачыналася з падбору матэрыялу. Дрэва павінна было быць трывалым, але адначасова лёгка падавацца апрацоўцы. Звычайна браў дуб, граб, бярозу... Але хутка ўпадаваў пальмавыя дошкі.

У той час праз Пінск праходзілі шматлікія гандлёвыя шляхі з Поўначы. Туды ж вялі дарогі з многіх паўднёвых замежных краін. Адзін з купцоў прапанаваў Ананію прывезці пальмавыя дошкі. Купец гэты ведаў сапраўдную цану разбе па дрэве. Калі ўпершыню пазнаёміўся з абразком, падораным яму, не хаваючы захаплення, толькі галавой паківаў:

— Майстар ты, Ананія, яшчэ які, браце, майстар! Такіх я не часта сустракаў, хоць у многіх землях пабываў.

Круціў і круціў абразок у руках. Погляд яго нечакана запныўся на літарак, выражаных па краях. Прачытаў купец: «Робил попъ Ананія».

— Аказваецца, што ты — поп! — спытаўся з не меншым здзіўленнем. — Нешта не казаў ты мне пра гэта, хоць і даўно знаёмыя.

— Духоўную адукацыю маю, — прызнаўся Ананія. — А так майстрам-разьбярар працую пры княжацкім двары.

— То чакай мяне праз месяц па пяць шэсць, — сказаў на развітанне купец. — Пройдзе зіма, ачысцяцца рэкі ад лёду — прывязу новыя тавары. Пальмавых дошак табе. Будуць і кнігі.

Кніга з кніг

Кнігі былі другім захапленнем Ананія. Не толькі, пры магчымасці, карыстаўся тымі, што былі ў княжацкім двары. Сам таксама набыў некалькі. Чаму так мала? На той час яны былі вельмі і вельмі дарагія. Далёка не кожны, пры ўсім сваім жаданні, мог купіць іх. Але Ананія калінікалі гэта дазваляў сабе. Усё ж яго работы дорага цаніліся. Асобныя купіў, штосьці абмяняў на свае творы.

«Прамудрасць, ствары сабе храм».

Аднойчы напаткаў на беразе Навошу. Паміж імі даўно не было асаблівых сакрытаў. Навоша таксама працаваў пры двары Фёдара Яраславіча. Толькі жывацісцам быў. Пісаў абразы, ствараў размаляўкі ў цэрквах. Нават афармляў княжацкія хорамы.

Ананія не таіўся, паведаў пра сваю гаворку з купцом. Навоша ўважліва выслухаў яго.

— Прыедзе твой купец, чакай... — сулакоіў ён Ананія. — Кнігі прывезеныя і мне пакажы. Ты ж ведаеш, і я да чытання ахвотны...

Дошак купец прывёз некалькі, а вось кнігу — толькі адну. Як і дамовіліся, Ананія прапанаваў ўзамен свае работы.

— Ведай, поп Ананія, — купец наўмысна жартаўліва выдзеліў слова «поп», — ведай, цаны ёй няма. Гэта — пражскае выданне прытчаў Саламонавых. Сам доктар Скарына ажыццявіў.

Пра Скарыну Ананія не чуў, але купцу ў гэтым не прызнаўся, а той працягваў:

— Летась, восенню 1517 года надрукавана, — купец адгарнуў яе. — Глядзі, вось тут, на тытульным лісце з гравюрай, і ўказана: «Зупольне выложны на рускій языкъ докторомъ Францискомъ Скориною с Полоцка». Неабходна «чести всякому человеку, мудрому и безумному, богатому и вбогому, младому и старому, наболей тым, они же хотят имети добрые обычае и познати мудрость и науку».

Прывабіла Ананія ў кнізе густоўнае афармленне. Як мастак, ён па вартасцях ацаніў застаўкі, гравюры. Не меншае задавальненне меў і ад знаёмства з самімі прытчамі. Адну з іх перачытваў неаднойчы — «Первый суд еже судил Соломон царь две жене блудницы о двоих детях».

Шмат думаў над зместам гэтай прытчы. Нараджаліся вобразы, набываючы сваю рэальнасць. Адначасова кранала чытанае і чутае раней — згадкі пра Сафію Прамудрасць. Прыпаміналіся вершы Іаана Дамаскіна, цара Давіда, у якіх ужо сам Хрыстос называецца Сафіяй. У новым святле паўставалі і пропаведзі Іаана Златавуста.

Захацелася ўсё гэта ўвасобіць на дрэве. І з назвай вызначыўся — «Прамудрасць, ствары сабе храм».

З натхненнем, у ахвоту

Калі падзяліўся планами з Навошам, той ухваліў іх. Гэта надало яшчэ большай упэўненасці. Пачаліся дні, тыдні настойлівай працы. Часам настолькі захапляўся, што не заўважаў, як наступалі прыцемкі. Спахпіўшыся, запальваў лучнік. Працягваў старанна шчыраваць над дрэвам. Надаваў яму жыццё, адухаўляў яго.

«Святы».

Балазе, абрысы будучага твора лёгка вымалёўваліся ў памяці, а патрэбныя інструменты заўсёды пад рукой. Ананія і сякерай карыстаўся, калі трэба было прайсціся па дрэве «па-чарнавому». Пасля пераходзіў да тамесак рознага паметру, нажоў-разцоў. Браў у рукі свярдзёлак. Усё тое, што і патрэбна разьбярар. Інструменты слухаліся яго. Вядома, даваў майстрам, якія апрацоўвалі жалеза. І ўсё ж, калі сам зробіш той жа разец, свярдзёлак, куды больш упэўненасці, што працаваць з ім будзе лёгка.

І нельга падводзіць князя Фёдара Яраславіча, які падахвочваў да новай работы, загадаў ўхваліў яе:

— Страйся, Ананія, дарунак харошы будзе...

— Дарунак, княжа?

— Шчэпіну Фёдару Іванавічу твой новы абразок падару. Зрабі гэты востр надпіс: «Дана бысть княземъ Федоромъ Ивановичемъ Ярославича Федору Ивановичу Щепиноу». Выразаў Ананія, гэты надпіс на абразку. Са згоды князя Фёдара Яраславіча дадаў: «Робилъ попъ Ананія».

Прамовіла Сама Прамудрасць

Пастараўся як ніколі. У левай частцы намаляваў Сафію Прамудрасць Божую,

якая на троне сядзіць, а правай рукою бласлаўляе. У левай жа яна скрутак трымае. Над Сафіяй — фантастычны храм, а там цар Саламон схіліўся. Да Іаана Дамаскіна звяртаецца. Разам разгорнуты скрутак разглядаюць.

У цэнтры — маці Боская з дзіцем. Яна само зямное ўвасабленне мудрасці. Аб гэтым нагадвае, паказваючы на яе, Іаан Дамаскін. У верхняй частцы, справа — сем анёлаў. Яны напамінаюць аб сямі ўсяленскіх саборах. Сцэна ахвярапрынашэння атрымала ўвасабленне ўнізе кампазіцыі.

Не менш складаную кампазіцыю прыдумаў і на другой дошцы. Атрымаўся двухбаковы абраз. Кожная кампазіцыйная створка мініцюрнага дарожнага складзена. Бяры ў дарогу — і пастаянна з табой Сафія Прамудрасць. Ніколі не пакіне вера ў Бога, ва ўсё добрае на зямлі, што і пачынаецца з гэтай усвядомленай веры.

Праз некаторы час зноў вярнуўся да кампазіцыі «Прамудрасць, ствары сабе храм». Зрабіў яшчэ адзін асобнік, ідэнтычны папярэдняму. Толькі на верхнім правым бардзюры з'явіўся дадатковы тэкст: «Софеи Премудрость бжия зроблена повелениемъ блговерна князя Федора Ивановича Ярославча». Унізе, справа, не забыўся ўказаць аўтарства: «Попъ Ананія». І піктаграму паставіў у выглядзе крыжа.

Новае мастакоўскае натхненне напаткала Ананія зімой. Нарадзіўся сюжэт «Каляды». У цэнтры — маці Боская з дзіцем... Потым былі выкананы і іншыя кампазіцыі — «Праабражэнне», «Ушэсце», «Успенне». Сам жа абразок, складзены з гэтых чатырох частак, назваў «Святы».

Шчасце не мінула?

За працай незаўважна праходзілі гады. Даўно ўжо страціў лік зробленым абразкам. Ды хіба падлічыш іх, калі так хутка развітваўся з імі. Штосьці князь браў сабе. Нешта сам Ананія дарыў сябрам і блізкім людзям. У купцоў некаторыя абменьваў на кнігі, асобныя прадаваў...

Няважна колькі іх было зроблена. Дзясяткі, сотні?! Галоўнае, што ўсё гэта былі не падробкі пад мастацтва, а само мастацтва. Была праца чалавека таленавітага, які спытаўся талентам сваім дзяліцца з людзьмі. Адно заўважаў Ананія за сабой апошнім часам. Чамусьці назойліва лезлі ў галаву словы, прамоўленыя яму колісь варажбіткай: «Шчасце не міне цябе, але ніхто бітля пра тваё жыццё нічога ведаць не будзе...»

Хацелася адпрэчыць гэтую думку, але яна не знікала. Самае страшнае — ужо напаміналі аб сабе бяссоннымі ночамі. «Можна, гэта ўжо старасць надыходзіць?» — думалася яму. «Старасць?» — як бы перапытваў ён самога сябе. Не знаходзячы пэўнага адказу, сіліўся заснуць, але не ўдавалася.

Паціху выходзіў на двор. Стаяў колькі хвілін, узіраючыся ў бездань чорнага неба. Недзе далёка-далёка, у неабсяжнай вышыні мігцелі адзінокія зоркі. Можна, адна з іх і яго? Аднак, паспрабуй даведацца, каторая з іх твая. Гэтакаса здагадайся, колькі яшчэ Усявышні загадаў ёй свяціць. Адзін Ён пра гэта ведае. Што лёсам наканавана, таго не перайначыш, як ні старайся.

Ад такіх думак Ананію становілася лягчэй. Вярнуўшыся ў свой прытулак, хутка засынаў. Каб назаўтра зноўку ўзяцца за працу.

Да нашых дзён дайшло толькі некалькі яго работ. Адна з іх «Прамудрасць, ствары сабе храм» была знойдзена яшчэ ў 1849 годзе ў Францыі. Два творы знаходзяцца ў Рускім музеі ў Санкт-Пецярбургу. Гэта абразок «Прамудрасць, ствары сабе храм», ідэнтычны «французскаму», і «Святы».

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Вёска малая — слава вялікая

Толькі ўзяўся апавядаць пра вёску Ёдчыцы, што ў Клецкім раёне, на мяжы з Капыльскім, як прыгадаліся словы знакамітай песні: «Нарьян-Мар, мой Нарьян-Мар, // Городок не велик и не мал. // У Печоры у реки, // Где живут олениводы // И рыбачат рыбаки». Безумоўна, сталіца Нянецкай аўтаномнай акругі Расійскай Федэрацыі ніякага дачынення да Ёдчыцаў не мае. І жывуць у ёй, зразумела, не аленеводы. І не рыба-чаць жыхары, бо паблізу няма рэчкі. Тым не менш падабенства існуе. Яно ў тым, што кожны населены пункт, нават невялікі, па-свойму адметны.

Без чорнага і не было б яе

Само сабой, класік беларускай літаратуры Кузьма Чорны тут ні пры чым. Аднак назва Ёдчыцы зыходная ад слова «чорны» невыпадкова. Хоць і не ў яго беларускамоўным варыянце. Праўда, у маленстве ды юнацтве я гэтага не ведаў. Ды і ніхто з дарослых. Часы былі такія, што падобныя «тонкасці» мала каго хвалявалі. Хіба што некаторыя з вучняў жартавалі з тых, хто на заняткі ў нашу Крывасёлкаўскую сярэднюю школу (а гэта ўжо Капыльшчына) хадзіў з Ёдчыц: «Няўжо ў вас ёд здабываюць?». Яны ўспрымалі гэта спакойна, бо неаднойчы чулі падобнае запытанне.

Хоць хімічны элемент «ёд» у корані слова і прысутнічае, назва Ёдчыцы пайшла не ад яго. Гэта тычыцца і іншых тапонімаў, блізкіх па гучанні: вёскі Ёдзічы, Ёдкавічы ў Бераставіцкім раёне, Ёдкі — у Лідскім, Ёдкішкі — у Воранаўскім, Ёдзічы — у Пастаўскім... Па меркаванні вядомага тапаніміста Вадзіма Жучкевіча, вытокі трэба шукаць у літоўскіх прозвішчах Ёда, Ёдас, Ёдка. Яны вытворныя ад слова *juodas*, што па-беларуску азначае «чорны».

Сапраўды, носьбіт аднаго з іх даўнім-даўно мог трапіць сюды. Але Вадзім Андрэевіч робіць і нечаканую выснову. У назве Ёдчыцы, як і ў яго «пабрацімаў», можа прысутнічаць слова *joda*. Па-беларуску — «гарэза». Хоць і ўдакладняе, што гэта малаверагодна.

Калі гэтыя мясціны пачалі засяляцца, сказаць праблематычна. Звесткі ў пісьмовых крыніцах адсутнічаюць. Аднак у 1552 годзе Ёдчыцы ўжо існавалі. Называліся яны тады сяло Ётчых. У ім было 34 двары, жыхары якіх валодалі болей за 18,5 валок зямлі. Гэтыя лодбы захаваліся

Свята-Пакроўская царква.

дзякуючы вялікай княгіні літоўскай і каралева польскай Боне Сфорцы. Канешне, сама яна падлікамі не займалася. Іншыя рабілі гэта па яе падказцы.

Ды калі б не Бона Сфорца, такая неабходнасць і не ўзнікла. Хто мог мець нейкі інтарэс да вёсачкі, што гублялася сярод лясцоў і балот. Але Бона, як вядома, прыводзіла зямельную рэформу. Трэба было перапісаць не толькі ўсе вёскі, а і агароды, палаткі, лясы. Усё тое, што ў добрага гаспадара заўсёды на ўліку. У 1566 годзе да Ёдчыча далучыліся суседнія Пяцкевічы. Пасля Боны Сфорцы яны перайшлі да каралёў, хоць і не каранаваных, Радзівілаў.

Валодаць, дык «да жывата»

У 1575 годзе у сяле Ётчых Радзівілам належалі 29 двароў з 29 валокімі зямлі. Гэтыя магутныя магнаты часам аддавалі свае землі ў заставу. Гаворка пра заставу асаблівага кшталту. Гэта не тое месца пры ўездзе ў горад, дзе кантралявалі прывезеныя грузы, а таксама высвятлялі, хто прывядзе ў дзеля чаго. І не вайсковае падраздзяленне, што нясе пэўную ахову. Адаваць у заставу — атрымаць за тое, што прапануецца, пэўную пазыку. У 1614 годзе за 10 тысяч злотых на шэсць гадоў уладальнікам Цецеравецкага двара з сёламі Вялікая Балвань, Ёдчыцы і Задвор'е стаў шляхціц П. Міноцкі. Вялікая Балвань — сённяшняе Загорнае. Такую назву яна атрымала ў 1964 годзе пасля зліцця з Малой Балванню.

У Ёдчыцах, калі яны перайшлі да П. Міноцкага, 55 гаспадарам належала 29,5 валок зямлі. У 1775-м Ёдчыцы атрымаў у заставу шляхціц Вяндоф. А праз чатыры гады гэтага вёска і Цецеравец перайшлі яму «да жывата». Значыць, у пажыццёвае карыстанне. За якія заслугі такая шчодрасць — невядома. Пры Станіславе Вяндоффе ў Ёдчыцах было 36 двароў, пражывала 300 чалавек, меліся карчма і царква. Род Вяндоффаў вядомы тым, што дачка аднаго з яго прадстаўнікоў, Зыгмунта Вярба-Вяндоффа, увайшла ў гісторыю як пісьменніца, рэвалюцыянерка Ева Фялінская.

Царква ў Ёдчыцах існавала і раней. Спачатку яна была ўніяцкай. У 1757 годзе святаром быў Васіль Гарбацэвіч. А ў 1801-ым узвалі праваслаўны храм у гонар Пакрова Боскай Маці. Размясцілі яго на спецыяльна насыпаным узгорку. Тады ўзнікла і царкоўная абшчына. У склад яе, апроч Ёдчыц, уваходзілі вёскі Цецеравец, Кунцаўшчына, Урведзь, Комлеўшчына, Нагорнае, Малая Балвань, Вялікая Балвань, Макраны. Першым святаром быў Яфрэм Сціпура. Пастырскую службу прадоўжыў Адам Валасовіч. Гэта яго сын Канстанцін стаў вядомым вучоным-геолагам, даследчыкам Арктыкі.

У царквы, як і ў людзей, свой лёс

Пры Свята-Пакроўскай царкве ў Ёдчыцах працавала прыходская школа, яшчэ дзве — у навакольных вёсках. Храм праіснаваў да 1905 года. Будынак быў драўляны, час не пашкадаваў яго. А тут якраз з руска-японскай вайны вярнуліся жыхары Ёдчыц і навакольных вёсак. Хто здаровы, хто пакалечаны. Ды ўсё адно былі ўдзячны Госпаду за тое, што, дзякуючы Яго абароне, выжылі. Яны і сталі ініцыятарамі будаўніцтва новага будынка царквы, які быў асвечаны ў 1914 годзе.

Стары разабралі і перавезлі ў вёску Комсічы цяперашняга Капыльскага раёна. Аднак на новым месцы царква працавала нядоўга. У час ваяўнічага атэізму яе зачынілі, ператварылі ў склад збожжа. Сёння дашчэнтку разбураная. Затое лёс новага храма, таксама драўлянага, склаўся шчасліва. Ён не толькі перажыў рэвалюцыю і Першую сусветную вайну. Выстаяў і тады, калі не менш ваяўніча, чым атэізм у Беларусі савецкай, у Заходняй праводзілася апалчванне.

У тым, што Свята-Пакроўская царква ў Ёдчыцах не зачынілася, вялікая заслуга святара Аляксандра Валасовіча, які ў 1902 годзе ўзначаліў прыход. Не спыніў ён службовы Боскай і з прыходам нямецка-фашысцкіх захопнікаў. За што і паплаціўся. Быў арыштаваны і адпраўлены ў канцлагер Калдычэва, дзе і адышоў у вечнасць у 1943 годзе ва ўзросце 90 гадоў.

Сам Усявышні доўгі час аберагаў яго. Аберагаў Ён і Свята-Пакроўскую царкву. У наваколлі Ёдчыц зачынялі храмы, а яна працягвала працаваць. З 1945 да 1958 года прыход узначальваў айцец Аляксандр Шаўчэнка. Пасля года 1979 года — архімандрыт Арсеній. Слова Боскае прыхаджанам неслі айцец Павел, Генадзь Воранаў...

Багатая традыцыямі

Час многае знішчае, але ён непадуладна спыніць тое добрае, што дае чалавеку вера ў Бога. Гэтакасама ён бяспасны і перад намаганнямі тых, хто ў іншых усяляе жыватворнае дыханне яе. Сёння гэта робіць протаірэя Яўген Вячорка. Дзверы Свята-Пакроўскай царквы заўсёды адкрыты для кожнага, хто жадае зайсці ў гэты храм духоўнасці.

Ахвотных, аднак, было шмат і ў савецкі час. Не толькі вернікаў. Ды не кожны спяшаўся завітаць у яго. Віной таму была не толькі атэістычная прапаганда. Наведванне царквы ці касцёла маглі выклікаць непрыемнасці. Тым больш не маглі сабе дазволіць гэта мы, вучні. Гэта ж трэба ісці ў іншую вёску. А я яшчэ быў і сынам настаўнікаў. Хоць некаторыя з тых, хто хадзіў у нашу школу з Ёдчыц, па сакрэце прызнаваліся, што ў царкве былі і ў ёй вельмі прыгожа.

Была ў Ёдчыцах і прыгажосць, звязаная з даўнім беларускім звычаем — гадавым святам вёскі. Фэстам ці хвэстам — глядзячы ад таго, як яго ў той ці іншай мясцовасці называюць. Шмат дзе яго адзначаюць, але фэст у Ёдчыцах у 60-х мінулага стагоддзя — тое, што не забываецца. Жыхары не толькі самі ладзілі фэсты, а і суседзям з Капыльшчыны ў гэтым добры прыклад паказвалі. Насельнікі Крывасёлка і Вострава давалі сабе слова фэставаць не горш, чым яны.

Дарэчы, ураджэнец Ёдчыц — не толькі Канстанцін Валасовіч, а і вядомы савецкі і расійскі афталмолаг Станіслаў Ачапоўскі. Сапраўды ўжо: вёска малая, а слава вялікая.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

суайчыннікі ў свеце

Вядомасць сваю Ваенна-медыцынская акадэмія ў Санкт-Пецярбургу на працягу ўжо некалькіх стагоддзяў мае ва ўсім свеце. Заснаваная ў 1798 годзе (а ёсць згадкі, што годам яе нараджэння можна лічыць і 1714-ы), яна выстэлава ў сваіх сценах і шмат каго з нашых землякоў. Ураджэнец Асіповіч Вадзім Юрэвіч (1872—1963) некаторы час выконваў абавязкі начальніка акадэміі.

Што да біяграфіі нашага земляка, то вучыўся ён у Варшаўскай гімназіі. Паступіў у Санкт-Пецярбургскі ўніверсітэт: пасля аднаго курса вучобы перавёўся ў Ваенна-медыцынскую акадэмію. Пасля быў пакінуты пры кафедры для навуковай працы. Тры гады займаў пасаду ардынатора клінікі заразных захворванняў. У 1902 годзе Вадзіма Юрэвіча абралі сапраўдным членам Таварыства рускіх дактароў. Абараніў малады вучоны і дысертацыю — «Пра спадчынную і ўнутраную перадачу аглютынацыйнай здольнасці і пра выпрацоўку плазма аглютынінаў» — на ступень доктара медыцыны. У 1911 годзе В. Юрэвіча прызначылі экстраардынтарным прафесарам ВМА, а ў 1915-ым — ардынтарным прафесарам. Загадваў Вадзім Аляксандравіч таксама кафедрай заразных хвароб і адным з аддзяленняў шпітэля акадэміі. Праводзіў вучоны даследаванні ў галіне прамывання крыві. Шмат у чым у гэтым накірунку быў першапраходцам. Вядомы Юрэвіч і як піянер плазмаферэза.

...Пра Вадзіма Юрэвіча раней не гадвалі ў СМІ па вядомых прычынах. У час Першай сусветнай вайны прафесар знаходзіўся ў распараджэнні Вярхоўнага начальніка санітарнай і эвакуацыйнай часткі. Забяспечваў каран-

цінныя мерапрыемствы ў адносінах да ваеннапалонных на Каўказе. У 1916 годзе выязджаў у Бухару для барацьбы з эпідэміяй сыпнога тыфу. Юрэвіч прытрымліваўся левых палітычных поглядаў. Прыняў актыўны ўдзел у Лютаўскай рэвалюцыі 1917 года. Ёсць звесткі, што як сацыяліст-рэвалюцыянер «у першы ж дзень рэвалюцыі пайшоў у Таўрычаўскі палац і прапанаваў свае паслугі Керанскаму». Уваходзіў у Ваенную камісію Дзяржаўнай думы, якая кіравала паўстаннем. Па прапанове Юрэвіча з ліку студэнтаў і курсістак, якія знаходзіліся ў памяшканні Дзяржаўнай думы, былі створаны «лятучыя» санітарныя атрады. У 8 гадзін раніцы 28 лютага член ВК ЧКДД Вадзім Юрэвіч падпісаў загад на імя камандзіра Запасага батальёна лейб-гвардыі Сямёнаўскага палка П. Назімава 2-га «заныц Царскасельскі вакзал».

І сакавіка Часовы камітэт Дзяржаўнай думы прызначыў Юрэвіча Петраградскім «грамадскім грамадзянінам». Аднак ужо 21 мая пасада была скасавана. У сваёй першай аб'яве да грамадзян «грамадскі грамадзянін» засведчыў, што ствараюцца «раённыя грамадзянскія камітэты з камісарамі для аховы парадку і прадуктаў харчавання». 13 сакавіка яго прызначылі і начальнікам Петраградскай гарадской міліцыі. Ленін з нагоды рашэнняў па стварэнні міліцыі аператыўна адгукнуўся на гэты конт: «...З другога боку, новы ўрад павінен лічыцца з рэвалюцыйным народам, карміць яго палавінчатымі ўступкамі і падачкамі, адцягваць час. Таму ён ідзе на палавінчатую меру: ён усталявае "народную міліцыю" з выбарнымі ўладамі».

У той самы час Канферэнцыя Ваенна-медыцынскай акадэміі выбрала Юрэвіча выконваючым абавязкі начальніка. У чэрвені 1917-га наш зямляк выконвае абавязкі і

начальніка Галоўнага ваенна-санітарнага ўпраўлення рускай арміі замест Мікалая Бурдэнкі. Лёс гэтых таленавітых людзей склаўся парознаму. Мікалай Бурдэнка зрабіў надзвычай многа для станаўлення савецкай медыцыны, застаўшыся ў Савецкай Расіі. Асабліва праявіў сябе ў Вялікую Айчынную вайну. У 1944 годзе быў абраны першым прэзідэнтам Акадэміі медыцынскіх навук...

В. Юрэвіч пасля падзення Часовага ўрада перайшоў на бок Добраахвотніцкай арміі, працаваў на розных участках баявых дзеянняў як доктар. У 1920 годзе эміграваў у Канстанцінопаль. У 1921-ым узначаліў Рускую акадэмічную групу ў Канстанцінопаля. Ад яе імя выступіў у Празе на I з'ездзе Рускіх акадэмічных арганізацый. У 1922 годзе пераехаў на сталае жыхарства ў Прагу. Займаўся навуковай дзейнасцю. Затым перабраўся ў Парыж (працаваў у лабараторыі «Біятэрапія»). У 1946 годзе Вадзім Аляксандравіч адправіўся ў ЗША, дзе на той час жыў яго брат Усевалад. Жыў у Нью-Ёрку. Быў ганаровым старшынёю Таварыства дактароў імя М. І. Пірагова. Сярод узнагарод Вадзіма Аляксандравіча — ордэны Святой Анны 2-й ступені, ордэн Святой Анны 3-й ступені, ордэн Святога Станіслава 2-й ступені, Бухарскі ордэн Залатой Зоркі.

Памёр у 1963 годзе. Пахаваны ўраджэнец Асіповіч на рускіх праваслаўных могілках у Джэксане — Нью-Джэрсі.

Сяргей ШЫЧКО

Першапраходзец з Асіповіч

Простыя рэчы

Татэмы Паднябеснай

Вольга Гальпяровіч шмат гадоў працавала на канале «Культура» Беларускага радыё ў Мінску. Яна наведала многія краіны свету, пасля з радасным пачуццём прыехала на працу ў Кітай. «Для нашай Беларусі Кітай быў і застаецца верным сябрам і партнёрам. А сябра трэба спазнаваць лепш і глыбей. У гэтым бачу сваю асноўную задачу — каб беларусы як мага больш даведваліся пра вялікі кітайскі народ, яго гісторыю і сучаснасць, каб беларуская старонка на сайце Міжнароднага радыё Кітая была мастом дружбы паміж нашымі народамі», — піша пра сябе Вольга. Сёння яна — супрацоўніца Міжнароднага радыё Кітая — распавядае пра тое, як прызвычалася да кітайскай рэчаіснасці.

водзіцца аб гэта спатыкацца. І вось тут, натуральна, лепш браць да ўвагі такія асаблівасці, і тады жыццё становіцца хаця б трохі прасцей і спакойней. Калі ж працягваць успрымаць усё са звыклага пункту гледжання, тады расчараванняў, раздражненняў і іншых непрыемных пачуццяў не пазбегнуць. Таму калі казаць, ці было лёгка прыняць уклад жыцця і адчуваць сябе як дома, скажу, што не. І я не думаю, што гэта атрымаецца ў гагосці напоўніцу. Бо дом, родныя мясціны, свае традыцыі — назаўсёды: яны ўваходзяць у нас з дзяцінства і застаюцца на клетачным узроўні, у крыві.

Адчуваць жа сябе даволі камфортна ў Кітаі — вось гэта мажліва, калі ўлічыць асаблівасці жыцця і культуры краіны. З гледзішча тэхналогій, магчымасцей хутка купіць, даставіць, перасоўвацца па краіне і па горадзе — гэта выключна зручна. Такія рэчы арганізаваны вельмі добра. Я маю на ўвазе побытавыя, штодзённыя патрэбы.

Калі я пачынаю сумаваць па доме, тэлефаную родным, размаўляю з сябрамі з Беларусі, слухаю нашу музыку або знаходжу беларусаў тут, у Пекіне, каб адчуць сябе сярод пазнавальных патэрнаў у паводзінах, у жартах. А яшчэ абавязкова гатую сабе нешта з бульбы, напрыклад, дранікі. На імгненне дапамагае. Гэту настальгію наталіць можа толькі паездка дадому, дзе я не была ўжо амаль чатыры гады. Проста зямля, знаёмыя краявіды і абдымкі бацькоў, родных людзей.

У Кітаі жыццё даволі імклівае, тут на паліцах вялікіх універмагаў усё мяняецца вельмі хутка, вуліцы праз тры месяцы не пазнаць — нешта новае адбудоўвалася, нешта перайначылася, нешта проста знікла. За апошнія гады я такім чынам страціла некалькі любімых месцаў, куды хадзіла павесяліцца, сустрацца з сябрамі, пазнаёміцца з новымі людзьмі. Часам не хапае цеплыні, шчырасці, сапраўднага паразумення і сяброўства.

Натуральна, веданне кітайскай мовы аблягчае многія рэчы. Кітайцы вельмі любяць хваліць замежнікаў, нават, калі яны проста вымаўляюць «ніхаа» — прывітанне, «сесе» — дзякуй і «цай дзень» — да сустрэчы. Мае адносіны з кітайскай мовай складваюцца асабліва. Я вывучала яе патрошкі, магу нават пазнаць некаторыя іерогліфы. Мне падабаецца пісаць іх: нібы разгадваеш рэбус, што мяне натхняе. Бо трэба здагадацца, якія лініі пісаць першымі і як з іх складаецца карцінка-знак.

Па-кітайску трохі размаўляю ў побыце. Цікавае адкрыццё: для тых, хто ўмее гаварыць па-беларуску, вымаўленне на кітайскай мове не ўяўляе вялікай цяжкасці. Таму што шыпячыя, дзеканне і цеканне — усё гэта ёсць у кітайскім вымаўленні. Трэба толькі авалодаць тонамі, што пры добрым і разумным падыходзе таксама нескладана. Мова вельмі цікавая, хаця і даволі своеасаблівая. Але паколькі мне падабаецца размаўляць на розных мовах і яшчэ быць зразумелай, то да вымаўлення я стаўлюся сур'ёзна. Таму мне часам вельмі прыемна пачуць ад таксістаў ці некаторых калег, што я нешта вымавіла практычна без акцэнт.

Часам сустракаюцца такія асобы, якія выклікаюць сапраўднае захапленне і адчуванне роднасці і блізкасці. Прыгадваю сустрэчы з перакладчыкам рускай літаратуры, мастаком Гаа Манам. Чалавек эпохі, які перажыў самыя цёмныя і небяспечныя часы, перайшоў у іншае стагоддзе з годнасцю, захаваў характар і павагу да творчасці. Ён перакладаў Максіма Горкага, Ганну Ахматову, Барыса Пастэрнака, Святлану Алексіевіч, сустракаўся з Максімам Танкам, дажыў да сталага веку і захаваў пачуццё гумару, любові, цікаўнасці да ўсяго, што адбываецца. Сёлета год Тыгра па кітайскім календары, яму б споўнілася 96 гадоў. Яго хата была напоўнена фігуркамі тыгра, малюнкамі або мяккімі цацкамі з вываявай гэтай магутнай істоты. Гаа Ман заўсёды паўтараў, што нарадзіўся ў год тыгра і сам мае нешта ў характары ад гэтай жывёлы. А яшчэ ён намалёваў мой партрэт, дзе я выглядаю падобнай на яго дачку, але і на сябе таксама. Пытаўся ў мяне парадаў пра пераклад Пастэрнака, бо яму былі незразумелыя некаторыя паэтычныя вобразы. Апошні раз мы бачыліся незадоўга да яго 90-годдзя. Ён трохі ўжо блытаўся ва ўспамінах, але ўсё роўна выклікаў захапленне і сваёй гасціннасцю, і шчырасцю, і цеплынёй. У нечым ён нагадаў мне майго дзядзюлю, які таксама прайшоў праз шмат выпрабаванняў і дажыў да сталага ўзросту, заўсёды быў гатовы агарнуць мяне сваёй любоўю і цеплынёй.

Прыгадваю сустрэчы з многімі знакамітымі ў Кітаі людзьмі, напрыклад, з кампазітарам Тан Дунем, музыка якога гучала ў галівудскіх фільмах. Ён таксама мяне ўразіў сваімі поглядамі, гісторыямі. Прыгадваю знакамітую танцоўшчыцу Ян Ліпін, якая цудоўна выглядае на свой узрост. Яна нейкім магічным чынам захавала гнуткасць і маладосць. Калі жанчына выконвала талец паўліна, літаральна загіпнатызавала ім публіку. А паўлін у яе народнасці з'яўляецца татэмам. Таму невыпадкава, што менавіта танцы ў вобразе паўліна ёй прынеслі і славу, і натхненне.

Запісала Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Калі адыходзіць цягнік?

У нядзелю і чацвер на канале «Культура» Беларускага радыё ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». Радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» гэтага пісьменніка, якая гучыць на «Культуры» ў нядзелю і сераду, прапануе сустрэчу з фалькларыстам, педагогам Аленай Крчкоўскай.

У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзяць праекты «Адным штырхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял», дзе гучаць дэтэктыўныя гісторыі Агаты Крысці.

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе працяг рамана Чынгіза Айтматава «Буранны паўстанак» у перакладзе Міхася

Стральцова. У «Радыёбібліятэцы» агучваецца раман Уладзіміра Багамолава «У жніўні сорак чацвёртага».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў.

Для аматараў паэзіі ў суботу ў праекце «Прачулым радком» прагучыць чарговы выпуск сумеснага з Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы праекта «Слухаем класіка», прысвечанага 140-годдзю з дня нараджэння пер-

шага народнага паэта Беларусі, а ў нядзелю — вершы Якуба Коласа пад знакам юбілею песняра.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у выхадныя складуць радыёспектаклі «Пунсовыя ветразы» па аднайменнай апавесці-феерыі Аляксандра Грына і «Цягнік адыходзіць праз гадзіну» па п'есе Генрыха Бёля.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

29 ліпеня — у «Кніжны клуб пісьменнікаў» (вул. Кісялёва, 4) на прэзентацыю кніг для дзяцей Уладзіміра Мазго разам з Выдавецкім домам «Звязда» (12.00).

30 ліпеня — на свята паэзіі і песні «Ракуцёўскае лета» ў «Фальварак Ракуцёўшчына» Маладзечанскага раёна (15.00).

31 ліпеня — 205 гадоў з дня нараджэння Ігната Храпавіцкага (1817—1893), беларускага паэта, фалькларыста, грамадскага дзеяча.

1 жніўня — 70-гадовы юбілей адзначае Ала Гарэлік (1952), беларуская танцаўшчыца, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь.

1 жніўня — 60 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Гайлевіча (1962—2014), беларускага жывапісца.

2 жніўня — 70-гадовы юбілей адзначае Яніна Зельская (1952), беларускі графік.

3 жніўня — 75-годдзе святкуе Галіна Сіверцава (1947), беларуская мастачка дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

4 жніўня — 105 гадоў з дня нараджэння Янкі Брыля (Івана Антонавіча; 1917—2006), беларускага празаіка, перакладчыка, публіцыста, народнага пісьменніка БССР.

4 жніўня — 75 гадоў з дня нараджэння Мікалая Селяшчука (1947—1996), беларускага жывапісца, графіка.

4 жніўня — 60 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Дашука

(1962—2014), беларускага рэжысёра-дакументаліста.

5 жніўня — 105 гадоў з дня нараджэння Антона Семяновіча (1917—2000), беларускага крытыка, літаратуразнаўца.

5 жніўня — 100 гадоў з дня нараджэння Мікалая Пало (1922—2013), беларускага акцёра, заслужанага артыста БССР.

5 жніўня — 100 гадоў з дня нараджэння Алімпіяды Шах-Парон (па мужу Няфёд, 1922—2009), беларускай актрысы, заслужанай артысткі БССР.

5 жніўня — 75 гадоў з дня нараджэння Віталія Скалабана (1947—2011), беларускага гісторыка, літаратуразнаўца, архівіста.

6 жніўня — 50-гадовы юбілей святкуе Іна Фралова (1972), пісьменніца, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказы сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку 28.07.2022 у 11.00
Ум. друку. арк. 3,72
Наклад — 781

Друкання Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1601

Д 12 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 12 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзнуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

